

BYROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. V.

Turč. Sv. Martin, 30. Mája 1874.

Číslo 5.

Rymavské dumky.

Z mladých dob (z r. 1848).

Šum mi, šum, Rymava moja, šum!
Nech si duša oddýchne v tých šerých svetoch dúm,
V svetoch môjho odpočinku!
Nech snije tam sladké sny aspoň za hodinku.

* * *

Hlboko, hlboko v bujnejšej däteline,
V bujnejšej däteline na širejšej doline —
To Ona tam! . . . v bielej hmle zavítá,
Holubým nehom zakrytá.

Spíš? . . . moja Vila premilá!

Pozri! — už sestra rána milostná,
Zornička, svitla na nebi.
Čuj! — spiaci vesmír povstáva zo sna
I pána svojho velebí:
Háje modlitbu tajnú šopkajú.
Rymavou vlnky sladko spievajú,
Oršák škrívanok sa vznáša,
Víta svojho Messiaša.
Nestaneš hor, má milená?
I ty klaknúť na kolená!

Spíš? . . . moja Vila premilá!

Nad hlavou jej rakyta
Sriebrom, zlatom prekvitá —
A nad čielkom lalijovým
Roj motýlov hrá sa zlatý —
Hneď sa vzniesie, hneď sa vráti:

Či nechce veriť, že je to nie kvet,
Či ju to zväzda na tento krásny svet
Šumotom krydel májovým?
A do užka zlatá muška:
„Svit, svit, svit!“ . . . Jej tíško šušká. —

Svitá, svitá, hoj, už svitá!
Už východ zlatom prekvitá,
Zvonky znejú po doline,
Synec¹⁾ sa zo hmly von vinie —
Sokoli letia hor, na hor —
Okúpať sa v ligote zôr.
Vstaň má milá i v svetle tom,
Pozdvihni sa k slávy letom.

Spíš? . . . moja Vila premilá!

Naj Jej bladá líčka rozkvitá ružička
A ňou láskave objatý
Rozvíja sa králik zlatý.
A dokola včelky hrajú
A lienocky trblietajú.
Ponad horou jasná krásna,
Mladá zora usmieva sa
A v objatí vyvodí von
Slnko kráľa na zlatý trón.

Oj milá, vstaň! — zem, obloha
Jasá slávou Pána Boha! —

¹⁾ Synec, vrch nad Rymavou od poľnoci. Pôv.

Ona nevstáva! —
 Očko Jej sa neotvára —
 Darmo krásna slnka žiara
 Bladé Jej líčko bozkáva! —

Veštrice!... sem sa z všetkých strán!
 Sem!... čary, maste, kúpele! —
 Trúbtež k súdu Archanjele:
 Vstaň, milá moja, hore, vstaň!
 Bo, jak Ona hor nevstane,
 Tak vedz, Ty veľiký Pane:
 Pôjdem i k diablu i k Tebe,

S kľatbami i s modlitbami,
 I do pekla i do neba!
 Kľiať budem pekelné moci,
 Kľiať budem vo dne i v noci,
 Kým mi nevyjdú k pomoci.
 A keď i to neosoží —
 To vyjdem hor pred trón Boží —
 Volat' budem odhodlane, —
 A nespustím z tvojho tróna,
 Kým neriekneš, milý Pane:
 „Vstaň hore, vstaň: živá Ona!“

Ján Botto.

Z válečnej výpravy chyvskej.

(Zo zápisok ruského dôstojníka výpravy chyvskej.)

(Dokončenie.)

„Jestli donesem samotnú hlavu, nebude Sadik veriť, že to tiura. Počkaj za chvíľku, asnaď príjde k sebe zase; veď bude vždy lepšie, keď ho živého prineseme, i väčšia to pre nás česť.“

„Eh, veď uvidíme!“

„No, počkajme ešte, nemáme teraz tak nachytro.“

Rozmluvu túto pochopil som.

Oj, jak túžobne prial som si, abych mohol vládnuť svojimi smysľami!

Šilou nadzemskou sobral som sa a hlasite vykrikol som.

„Oho, tá ovca blačí! Ha ha ha! Musíme ho vodou obliať, keď príjdeme k žriedlam, aby prišiel k sebe!“

A v rychlom skoku uhánajú so mnou jazdci.

Bol som zase bez seba.

Slnko zmizlo na západe v hustých hmlách i ožiarovalo naposled celú step krvavým svetlom.

Veľiké čierne bralá vyčnievajúca z horúceho piesku podobaly sa žeravému uhlíu.

V doline, kde sme zastali, vial chladný, vlhký vetrik.

Tu a tam pozorovať bolo hrbky popolu, stopy to karaván, ktoré tu táborily.

Kone stáli tu od seba oddelené a na predných nohách sputnané.

Podľa obleku a pekných vybraných koní zdalo sa, že sú to nie obyčajní lúpežníci Čerkesi, ale vznešenejší turkmenský lúpežníci.

Moja hlava bola mokrá.

Pripomenul som si rozhovor, i pochopil som, že na moju hlavu vyliato bolo vedro vody, lebo nachádzali sme sa pri studni, z ktorej jedon z lúpežníkov v koženom vedre načieral vodu, čo medzi tým ostatní buď v piesku sa váľali, buď dýmky napchávali.

Ja som bol na rukách i nohách v kozlík sviazaný, majúč drevený klocok na sebe, ktorý provaz priťahoval.

„Pre Boha, dajte mi piť, piť dajte mi,“ vyvolám, „vodu, vodu!“

„Aj, bratříčku, ty mlúviš i v našej reči? Hasane, podaj sem vedro. Vidíš, že prišiel k sebe. Nemáme už ďaleko a preto privedieme ho živého.“

Jedon z Turkmenov vyňal z tašky kus tvrdého syru, „krut“ zvaného a rozdrobiac ho, hodil ho do koženého vedra.

„Na, žer, to ťa posilní,“ hovorí a drží mi vedro pred tvárou.

Pozdvihnem hlavu, avšak od bolasti zklusnem opäť.

„Rozviaž mu ruky!“

„Rozviažte ma celého“ prosím úpenlivo. „Načo ma trápíte, veď vám neutechiem. Vás je mnoho, ja som sám. Čoho sa bojíte?“

„Veru, veru sám a tam si sa mohol vztekle brániť, kebych ti nebol býval kolbou hlavu prerazil, aby sme skôr s tebou boli hotoví?“

„Podívaj sa ta,“ hovorí druhý, ukazujúc na raneného svojho súdruha, ktorí sa v boľasti na zemi svíjajú, „jako sa vála, to je práca tvojich rúk.“

„Musím ho rozviazať, hovorí opäť prvý, „nech sa trochu zotaví, veď ho zase sviazeme.“

Že neutechiem, o tom boli Turkmeni presvedčení, a preto zosňali mi provazy. Dlhležal som bez seba obrátený obľčajom k nebu, kým krev moja rozprúdiť sa mohla. Trásúcou sa od slabosti rukou pritiahnem si kožené vedro a napijem sa nakyslastej, odporne chutnejšej vody. I cítil som sa silnejším, ačkolvek boľasti hlavy sa neumenšovali a ja za ľavým uchom veľkú opuchlinu som nahmatal. Vlasý moje slepily sa usadnutou krvou.

Kam si to uháňal, keď sme ťa chytili,“ dopytuje sa ma jedon z ľúpežníkov.

„K našema oddeleniu, ktoré sa na predku nachádza,“ odpovedám pripravujúc sa chytrou na výsluch.

„A prečo?“

„Preto, že som bol poslaný . . . prečo — to vedia moji predstavení.“

„Tak nenie si ty žiadnym predstaveným?“

„Eh čí, ja som obľčajný sorbas.¹⁾ Či vyzerám jako predstavený?“ hovorím používajúc lešť.

Vedel som, že taká lož mohla by mi jedine prospieť, lebo zajatý vojak nebyva nikdy tak strážený a pri výmene alebo pri predaji skôr možno dostať sa na svobodu.

„Neklam. Ti dvaja, čo zostali nazpäť, to boli sorbasi, ty si tiura . . . my sme, priateľko môj, neraz vašich videli!“

„Ver, alebo never,“ odpovedám.

„Mňa neoklameš . . . no, a išiel si na zábavku touto stepou a nevedel si, že sme my tu? . . .“

„Asnaď bych sa vás bol bál?“

Teraz verím, že poznávaš, že pred nami preca mal si sa mať na pozore!“

Tým bol výsluch zakončený.

A opäť ticho.

Ranený len Turkmen svíjajú sa v boľastach a narietal hlasite.

„Kulka tvoja bola malá,“ hovorí mi Hasan, „no tomu spôsobila strašné muky.“

Nastala noc, pravá stepnia noc, tichá, horúca, hmlavá.

Sviazali ma na lokťach, i ponechali nohám mojím volnosť . . . veď som sa sotva na kolenách pozdvihnúť mohol.

Turkmeni pohrúžili sa v spánok, len ranený narietal . . . zdalo sa mi, že dokonáva.

Konečne som zaspal.

Za rannieho súmraku prichystali sa naši jazdci k pochodu.

Dvaja Turkmeni zaobalili mrtvého súdruhu do hune, naložili telo na koňa a priviazuc i mňa, opúšťali kotlinu v plnom cvale.

Jazdili sme k brehom Darji, do leženia Sadika, vodca ľúpeživej hordy.

Počalo sa stmievať, keď dostihli sme rieku Darju.

Vesele vykrikli naši jazdci, keď uzreli rieku.

I kone zarechtali radostne, že blížili sa k vode.

„He, holá, s plenom, s plenom!“ . . . kričali naši jazdci súdruhom svojim, ktorí naproti nám jazdili.

„Kde ste to ulovili?“

„Tam, kde i vy ulovít môžete,“ odpovedá jedon z nich vyhybave.

„Či je tu tiura — Sadik?“

„Nenie tu. Odišiel včera s čiernymi,¹⁾ aby stopoval nepriateľov, i nevieme, kedy sa vráti.“

„Škoda . . . my sme mysleli . . . a čo, či stoja naši na tom samom mieste?“

¹⁾ Čierni Turkmeni sú najodvážlivejší a najsrdatejší zo všetkých obyvateľov stepných.

¹⁾ Sorbas = vojak.

„Na pieštine za rákosovým!“

Na brehu Amu-Darji rozkladal sa široký tábor turkmenský, na ktorého konci nepriateľskí jazdcovia sa zastavili, popustiac koňom voľne úzdu. Žiaľne blačaly stáda oviec, ktoré boli k napájaniu prihnané, a medzi hlasitým rehtotom koní divne zavznieval sipavý krik veľblúdov.

Mňa trápil hlad, lebo nejedol som od posledného nocovania, kde mi kus syra s vodou podaný bol — ničoho.

Jako inú korisť, hodili i mňa lúpežníci medzi balíky tu nahromadeného nákladu rozličných vecí, tak že som malým otvorom nevidel inam, jedine na oheň pod kotlom rozvatreň, okolo ktorého družina sa posadila.

„Hej, Hasane!“ odhodlám sa konečne a skríknem na Turkmena, ktorý pri kotle sedel.

„A tys to? No čo chceš?“ hovorí ko mne i sadol si na balík.

„Jestli ma chcete nechať pri živote, nedajte mi zahnúť hladom a smädom.“

„No, maj len strpenie, zajtrá príjde Mirsa, ktorý ňa chce kúpiť, ten ňa nakrmi...“

Najskôr usrozumeli sa lúpežníci, keď tu niet Sadika, že ma prvému kupcovi predajú a utŕžené peniaze medzi sebou rozdelia.

„Keď mi nedáte jesť . . . budem do rána mrtvý. Počujete . . . dajte mi piť . . . volám.

„Buď len ticho . . . či myslíš, že ňa umoríme hladom? . . . Počkaj za chvíľku,“ ukazuje na kotol, „jiedlo bude skoro hotové . . . dostaneš. No, a teraz lež ticho.“

Po týchto slovách odišiel a posadil sa opäť k ohňu, aby naslúchal, čo iný jazdec vyprával.

Hluk a lomoz v celom tábore nemal tejto noci žiadneho konca. Mne toto bolo nápadné, veď to nebolo obyčajné pohybovanie sa ináč živého, no pokojného táborenia.

Asi o polnoci vrátili sa Turkmeni na pieštinu veľmi spešno. Kone boli v chytrosti osedlané. Konané boli prípravy k odchodu. Okolo mňa tiahla karavána veľblúdov s nákladom, niekoľko dvojkolesových vozíkov, tlupy jazdcov, ktorí preklínali nočné jazde-

nie — všetko v neporiadku opúšťalo breh a ustupovalo v púšť step.

Pozdejšie dozvedel som sa, že príčinou tohto poplachu byly ruské ozbrojené loďky, ktorých príchod turkmenská jazdecká patrola oznamovala.

Teraz i Turkmeni dali sa na pochod.

Priviazali ma k balíku, i naložili na veľblúda.

Jazdili sme dost chytro, i zastavili sme sa len ráno.

Pri prvých snečných paprškoch nastával medzi utekajúcimi poriadok, lebo prišli sem jazdci v bohatých zlatom vyšívaných šatoch a vysokých kožených čapicach, za týmito rad jazdcov s dlhými ohebnými pikami, na ktorých pestré zástavky povievaly. Za týmito pohybovalo sa jakési predpotopné delostrelectvo, ktoré pozostávalo zo troch diel, fahaných asi tuctom plachých koní.

Zastavil sa celý voj, aby pozoroval hnutie vojska nepriateľského, ktoré ho prenasledovalo, i uchýlil sa stranou v najväčšom neporiadku.

Keby ohlušujúci pekelný lomoz, krik a hučania byly trochu zatíehly, mohol som počuť hvízdanie a praskot našich granátov nad hlavami; taktó spozoroval som len malý belavý mráčok, ktorý sa v povetrí zablyskol — a nič viac.

Opäť zablysklo sa v dialke . . . strašný výbuch — a už vála sa niekoľko jazdcov v krvi. Potkne sa veľblúd, klesne . . . a ja padol som do piesku — na šťastie na balík.

Všetko, čo je živého, dalo sa do úteku v najväčšom neporiadku a zdesenie nastalo v pravo i v lavo . . .

I ozvaly sa z dialky výstrely . . .

Poznal som hukot našich diel . . .

Kartáčova kula razila si strašnú cestu sriedkom utekajúcich.

Smrtný strach zmocnil sa ustupujúcich nešťastníkov.

I uzrel som Hasana.

Točil sa na splašenom koni, i obzeral sa na všetky strany.

Hladal iste mňa.

Učupím sa za balík, tu naproti klesne ranený kôň a dokonávajúc — ukryje ma

svojim telom, by ma bystrý zrak Turkmenov nezasiahol.

Celý tento válečný ruch zdal sa mi byť snom.

Tu prirazia jazdci v bielych kabátoch . . . boli to skutočne našinci? — Zbraňou v ruke kliesnili si cestu, i metali záhubu a smrť v rady nepriateľov . . .

Ostal som bez seba . . .

V stáne hetmana G . . . , starého kamaráda prebral som sa z mrákot. Plukovník lekár sedel pri mne. Za plátnom stánu vesele kloktal samovar. Prebúdzať som sa zo sna.

Jazdu svoju nešťastnú zaplatil som horúčkou, ktorá ma za štrnásť dní k lôžku pripútala.

Uzdravoval som sa ku podivu rychle.

Keď nazývam jazdu moju nešťastnou, tak sa mýlim.

Účel poslania môjho bol dosiahnutý.

Dopisy moje najdené boli v taške padlého môjho vraníka od Kozákov, ktorí rotu lúpežnícku prenasledovali.

Kebych bol dopisy za niadra schované nebol vložil do tašky podkovovej, bola by moja jazda úplne nešťastnou bývala, nebol bych sa snať nikdy viac vrátil do sveta civilisovaného.

Bol bych býval otrokom v polodivej države Nomádov.

I Kozáci, ktorí ma doprevádzali, sotvali tak dlho vo svojom postavení, kým súdruhmi svojimi uralskými oslobodení neboli.

Podal *Sytviansky*.

Kyjevskí študenti.

Povešť od Nikolaja Vasiljeviča Gogola.

Jak len zazvonili ráno v Kyjove na dost prenikavom seminárskom¹⁾ zvonci, ktorý visel pri bráne bratského kláštora, už sypali sa z celého mesta študenti a bursáci. Gramatisti, retori, filozofi a bohoslovci s tékami pod pazuchou tiahli do školy.

Gramatisti boli ešte veľmi malí. Idúc strkali sa jedon do druhého, i vadili sa najtenším diskantom, boli skoro všetci v roztrhaných alebo umazaných šatoch a kapsy mali voždy naplnené všelijakými haradurami: babkami,²⁾ píšťalkami z bŕk urobenými, nedojedenými koláčmi a nekdy i malinkými vrabcami, z ktorých nektorý naraz začvrlikal, keď bola najväčšia tichosť v škole, i dopo-

mohol svojmu patronu k výdatným „ferulam“ na obe ruky a niekdy i višňovou metlou.

Retori chodili poriadnejšie. Šaty mali často celkom celé; no bývala na tvári skoro voždy nejaká ozdoba v spôsobe rečníckeho „tropa,“ hneď bolo jedno oko celkom do hlavy vtisknuté, hneď miesto perní mechúr, alebo nejaké iné znamienko. Ti hovorili a dušovali sa medzi sebou v tenore.

Filozofi to brali o celú oktavu nižšie, v kapsách krom silného krúteného tabaku nemali nič, na zálohy nezakladali nič, čo ulovili, zjedli hneď. Od nich bolo cítiť dymku a pálenku nekdy tak ďaleko, že prechádzajúci popri nich remeseľník zastavil sa a dlho lapal nosom vetor jako polovnícky pes.

Na námestí sotva začalo sa hýbať v tu dobu a predávačky s buchtami, rozkami, tekvičnými semiačky, makovými koláčmi chytaly pomimo idúcich za kabáty, ktorí jich mali buď z tenkého súkna alebo i bavlnené.

„Mladí páni, mladí páni, sem sa, sem sa!“ kričaly zo všetkých strán. „Buchticky, koláče s makom, lievance dobré! . . . veru

¹⁾ Seminár v Malorusku menovalo sa celé učenie, všetky školy spolu a seminaristom menoval sa každý učiaci sa v nich. Bursáci boli tí, ktorí živí boli na útraty krajinské a vo zvláštnom dome spolu bývali. Ďalej seminarista bol v užšom smysle každý študujúci, ktorý nebol bursákom.

²⁾ Babky sú krátke kosti z telacích a ovčích nôh, medzi paznechtom a hnátom, ktorými chlapi ruskí hrajú.

dobré . . . s mädom . . . sama som: jich piekla!¹

Druhá vyzdvihujúc čosi dlhého, upleteného z cesta kričala:

„Sosulka, mladí páni, kúpte sosulku!“

„Nekupujte od tejto nič, podívajte sa, jaká je ošklivá, i nos škaredý a ruky nečisté.“

No s filozofami a bohoslovcami bály sa začínať, lebo filozofi a bohoslovci brávali vždy len na prábu a to plnou hrstou.

Keď prišli do seminára, rozdelila sa hromada po triedach, nízkych to, no dosť priestranných izbách, s veľkými oknami, so širokými dvermi a zamazanými stolicami.

Trieda naplnila sa odrazu rozličným brúčaním: auditori¹⁾ vypočúvali svojich poddaných. Prenikavý diskant gramatistu odrážal sa od skla zasadeného v malých okienkach a sklo sa ozývalo skoro tým istým zvukom. V kúte vrčal retor, ktorého ústa a hrubé perny mali by náležať najmenej do filozofie. Vrčal basom a z dialky bolo len slyšať: bu bu bu bu . . . Auditori poslúchajúc úkoly hladeli jedným okom pod stolicu, kde z kapsy poddaného bursáka vykukával rožok lebo buchta s tvarohom, lebo semä tekvičné.

Keď tento učený húfik sišiel sa o nečo skôr, lebo keď videli, že professor o nečo pozdejšie lež obyčajne príjde, dávali sa zo všeobecného usrozumenia do pračky a v nej museli sa súčasťniť všetci, i sami censori, ktorí mali dohliadať na poriadok a mravnosť celého učiaceho sa kolegiumu. Dvaja bohoslovci obyčajne rozsudzovali, jako sa má bitka započat, či má každá trieda stáť za seba, alebo či sa majú rozdeliť všetci na dve polovice, na bursu a seminár. V každom páde začínali gramatisti najprv, a keď sa k nim začali pridružovať i retori, utekali a stávali na výšinách, aby videli bitku. I vystúpila filozofia s čiernymi dlhými fúziskami a konečne i bohoslovci v ohromných šaravarach²⁾ s veľmi hrubými krkami. Obyčajne zakončila sa bitka tým, že bohoslovci vyprali

všetkých a filozofia poškrabávajúc sa vohnaná bola do triedy, i rozsadila sa na odpočinok po stolicach.

Professor, ktorý sám pred časy v takých bitkách sa súčasťnoval, keď do triedy vkročil, poznal v okamihu po rozpálených tvárach poslucháčov, že bola hodná pračka, a vtedy, čo on sekal metličkou po prstách retoriku, v druhej triede iný professor klepal drevenou lopatkou po rukách filozofiu. S bohoslovcami zachádzalo sa celkom iným spôsobom; jím, podľa vyjadrenia sa profesora bohoslovca, zasypávalo sa po mierke bohatého hrachu, totiž krátunkými koženými „dudkami.“

V prázdne dni a vo sviatok chodievali seminaristi a bursáci po domoch s vertepom,¹⁾ nekdy hrávali komediu a v tomto páde vyznamenával sa vždy nektory bohoslovec, zrastu o malo menšieho, lež kyjovská väža, ktorý predstavoval Herodiadu alebo Pentefriu, manželku egyptského úradníka. Za to dostávali kusok plátna, lebo vrecko prosa, lebo polovicu varenej husy a tak ďalej.

Všetok tento učený ľud, jak seminár tak bursa, ktoré boly medzi sebou v jakomsi dedičnom nepriateľstve, veľmi zle bol zaopatrený ohľadom na chovu a pri tom ku podivu žravý, tak že sčítať, kolko ktorý pri večeri zjedol knedlíkov, bolo by celkom nemožnou vecou, a preto dobrovoľné obete zámožných pánov nemohly byť dostatočné. A tak senát, ktorý z filozofov a bohoslovcov pozostával, vysielal gramatistov a retorov pod náčelníctvom nektorého filozofa a nekdy pridružil sa i sám, s vrecami na chrbte drancovať zahrady — a v burse objavila sa kaša tekvičná. Senátori tak sa napelchali dyňami a tekvicami, že na druhý deň auditori od nich počul dva úkoly, jedon vychádzal z úst a druhý škvrcal v senátorskom žalúdku.

Bursa i seminár nosili jakési druhy dlhých kabátov, ktoré dosahovaly „po sije vreme,“²⁾ slovo to technické, značiace: po päty.

¹⁾ Auditor = šedátor. ²⁾ Šaravary = široké nohavice.

¹⁾ Vertep = marionetné divadlo. ²⁾ T. j. do toho času.

Najslavnejšie časy pre seminár boli — prázdniny v mesiaci júni, kde dľa obyčaja bursu domov rozpustili. I celá cesta posiatá bola gramatistami, filosofami a bohoslovcami. Kto nemal svojho prítulku, pustil sa k nektorému spolužiakovi. Filozofi a bohoslovci vydávali sa na kondície, to jest, išli učiť lebo pripravovať deti zámožnejších ľudí a za to dostávali nové čizmy a niekedy i na kabát.

Celá výprava tiahla naraz, jako táborom. Varili si kašu a nocovali vonku. Každý vliekol na sebe vrecko, v ktorom mal košefu a niekoľko onúc. Bohoslovci boli veľmi opatrní a bedliví; aby nezodrali čizmy, vyzúvali si jich, zavesili na palice a niesli jich takto na chrbte, najmä keď bolo blato. V takom páde vyhnuli šaravary nad kolená a udatne rozšpechovali nohami kaluž.

Keď na strane uzreli dedinku, hned uhnuli z hradskej a približiac sa k chalupe, ktorá bola trochu čistejšie vystavená jako druhé, zastali si pred oknami do radu a z celého hrdla začali spievať latinskú pieseň. Hospodár, nejaký starý Kozák, dlho poslúchal, podopierajúc hlavu oboma rukami, i plakal žalostne, i hovoriť obracajúc sa k žene:

„Žienka, čo tam spievajú ti študenti, to musí byť veľmi múdre, vynes jim slaniny a ešte nečo, jestli tam čo máme.“

A plná miska buchiet s tvarohom svačila sa do vreca, hodný kus slaniny, niekoľko širokých podplameníkov a niekedy i sviazaná sliepka, to všetko kládlo sa do hromady.

Keď sa posilnili gramatisti, retori, filozofi a bohoslovci, išli opäť ďalej svojou cestou. Čím ďalej dochádzali, tým viac umenšoval sa jich zástup. Skoro všetci rozišli sa po domoch a ostávali len ti, ktorí mali otcovské hniezda ďalej lež druhí.

Pri podobnom cestovaní odchyľili sa raz traja bursáci na stranu od hradskej, aby v prvom chutore,¹⁾ ktorý sa jim naskytné, zásoby nabrali, lebo mesiac jích už dávno bol prázdny.

¹⁾ Chutor = niekoľko o samote stojacích domov, majer; na Ukrajine menuje sa tak dedinka.

Bol to bohoslovec Chaljava, filosof Choma¹⁾ Brut a retor Tiber Horobec.

Bohoslovec bol urastlý, ramenatý človek a mal veľmi podivnú obyčaj. Všetko, čo bolo a ležalo vedľa neho, iste odniesol. Ostatne bola povaha jeho veľmi zamračená a keď sa opil, váľal sa v burane,²⁾ a seminár stálo mnoho práce, aby ho tam našli.

Filosof Choma Brut bol povahy veselej, veľmi rád ležal a tabak kúril. Keď pil, istotne zjednal hudobníkov a tancoval. Okúsil často „drobného hrachu,“ no s veľmi mudrcou lahostajnosťou, hovoriac, že človeka nemine, čo mu je súdeno.

Retor Tiber Horobec nemal ešte právo nosiť fúzy, piť pálené a fajčiť. Nosil len oseledec,³⁾ a preto sa ráz jeho v tú dobu ešte veľmi málo vyvinul; no z veľkých mechúrov na čele, s ktorými často do školy prichádzal, dalo sa súdiť, že z neho hude statný bojovník. Bohoslovec Chaljava a filosof Choma fahali ho často za vlasy na znamenie svojej zástity a upotrebovali ho čo posla.

Bol večer, keď sa odchyľili od hradskej. Slnko sotva zapadlo a deňné svetlo dosiaľ ešte panovalo.

Bohoslovec a filosof išli mlčky a kúřili z fajčok. Retor Tiber Horobec zrážal palicou hlavičky bodliaku, ktorý rástol popri ceste.

Cesta vinula sa sem tam roztrúsenými skupeninami dubov a liesok, ktoré nivu pokrývaly. Zrázy a vršky, zelené a okrúhle jak makovice prebiehaly časom rovinou. Na dvoch miestach ukazovala sa niva s dozrávajúcim žitom, i prezradzovala, že neďaleka nejaká dedinka byť musí. No bolo tomu už viac čo hodina, jako prešli obilné pole a preca neuzreli žiadon príbytok. Súmrak zahalil už celkom nebo a len na západe bladol ostatok rudého svetla.

„Kýho čerta,“ ozval sa filosof Choma Brut, „zdalo sa celkom, jako by tu hned nejaký chutor bol.“

Bohoslovec zamlčal sa, pohliadol do okolia a všetci išli ďalej.

¹⁾ Choma = Tomáš (Thoma) jako veľkoruština mení grecke Th v T = Toma, tak maloruštín opäť Th v Ch = Choma. ²⁾ Buran = vysoká, bujná tráva. ³⁾ Oseledec = dlhý chomáč vlasov za neho strčených.

„Na moju pravdu!“ riekol opäť filozof, zastaviac sa, „ani čertovu pest vidieť nenie.“

„Môže byť, že sa tadej nejaký chutor objaví,“ riekol bohoslovec neprestanúc kúriť.

Nastala noc, veľmi tmavá noc. Veľké mračná rozmnožili temnotu a dla všetkého nedalo sa očakávať ani hviezd ani mesiaca.

Bursáci zbadali, že poblúdili z cesty a nešli už dávno po nej.

Filozof pohrabal nohama na všetky strany a konečne riekol na krátko:

„A kde je cesta?“

Bohoslovec mlčal a zamysliac sa prehodil:

„Ano, tmavá noc.“

Retor odišiel stranou, liezol po zemi a chcel namatať cestu, no ruky jeho prichádzaly na samé holé jamy. Všade bola číra step, na ktorej, jako sa zdalo, nikto nechodil. Pocestní hľadeli ešte prísť trochu ďalej, no všade bola len samá púšť. Filozof zakričal, hlas jeho ztratil sa celkom v poli i nedostal žiadnej odpovedi. O nečo pozdejšie bolo počuť slabé stenanie, podobné vytiu vlkov.

„Ha, čo tu počať?“ hovoril filozof.

„A čo? Ostaneme stáť a budeme nocovať v poli!“ hovoril bohoslovec a strčil do kapsy ruku, aby vytiahol kresivo a zapálil svoju dymku.

Filozof nemohol byť s tým uzrozmenný. Mal vždy obyčaj sklúdiť na noc dvadsaťfuntový chlieb a štyri funty slaniny, a cítil vtedy vo svojom žalúdku jakúsi neznesiteľnú prázdnotu. Mimo toho bál sa filozof, navzdor svojej veselej mysli, trochu vlkov.

„Nie, Chaljava, to nenie možné,“ hovoril filozof, „jakože, neposilniť sa ničím, rozťahnuť sa a ležať jako pes? Uvidíme! Anadž prijdeme k nejakému príbytku a asnaď sa nám pridá vypiť skleničku pálenky na noc.“

Pri slove pálenka odplul bohoslovec na stranu a riekol:

„To je nečo, v poli ostať nemôžeme.“

Bursáci išli ďalej a k najväčšej jích radosti ozval sa v dialke štekot. Naslúchali, z ktorej strany prichádza, i ubáňali veselšie a skoro zbadali ohníček.

„Chutor, na moju pravdu chutor!“ zvolal filozof.

Domnenie ho nezklamalo.

V krátkom čase uzreli opravdive malý chutor, pozostávajúci len zo dvoch chat,¹⁾ ktoré v tom samom dvore stály. V oknách svietil oheň. Desať slív trčalo za plotom.

Bursáci hľadeli skrze daskové vráta, i uzreli dvor, ktorý bol naplnený čumáckymi²⁾ vozmi.

V okamžení tom zatrblietaly niektoré hviezdíčky na nebi.

„Pozrite, bratia, neustaňme! Stoj, čo stoj, musíme dostať noclah.“

Traja učení mužovia udreli naraz na vráta a volali:

„Otvorte!“

Dvere na jednej chalupe otvorily sa a za minutu uzreli bursáci pred sebou starenu v koženom tulupe.³⁾

„Kto to?“ pýtala sa temne kašľajúc.

„Dajte nám prenocovať, babička. Zabúdili sme z cesty. V poli je tak oškľivo, jako v prázdnom bruchu.“

„A kto ste?“

„Neodbytní ľudia: bohoslovec Chaljava, filozof Brut a retor Horobec.“

„Nenie možno,“ zašomrala starena, „ja mám ľudí plný dvor a každý kút v chate je obsadený. Kam vás strčím? A k tomu ešte samí odrastlí, zdraví ľudia! Chata sa mi zrúti, keď takých ľudí prijmem. Znáam tých filozofov a bohoslovcov. Keď začne nekto takých opilcov prijímať, skoro mu ani dvor nepostačí. Idte, idte, tu niet miesta pre vás!“

Slutujte sa, babička! Jako by to bolo možno, aby kresťanské duše pre nič a za nič zahynuly! Dajte nás kam chcete a jestli my nečo zlého urobíme, nech nám ruky odpadnú, jako že je Bôh nad nami. No teda!“

Starena obmäkčila sa trochu.

„Dobre,“ hovorila jako by o nečom rozmýšľala, „ja vás pustím, no položím vás každého na iné miesto, lebo nemala bych poškoja, keby ste spolu ležali.“

¹⁾ Chata = chalupa. ²⁾ Čumáci sú domáci vozkovia a obchodníci v Malorusku. ³⁾ Tulup = dlhý kožuch.

„Jako chcete, nebudeme vám odporovať,“
odpovedali bursáci.

Vráta zaškrípely a oni vošli do dvoru.
„I jako, babička,“ hovoril filosof idúc
za staranou, „keby ste tak jako sa
hovori na moju pravdu je
nám v žalúdku, jako by tam s vozom cho-
dil. Od samého rána sme v ústach ani kúska
nemali.“

„I podívajme sa,“ hovorí starena; „nie,
ja nemám ničoho a v peci som dnes ani
nekúrila.“

„My by sme za to zajtrá, jako sa patrí,
zaplatili,“ hovorí filosof ďalej. „Ano,“ riekol
ticho, „čerta dostaneš a nie čo iného.“

„Idte, idte a buďte spokojní s tým, čo
dostanete. To mi zlý duch doniesol pekných
šarvancov!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Poznáš ju — mater svoju?

Mati naša, mati drahá!
Pozri na nás, všetko tvoji;
Slzou tvojou napájaní,
Vychovaní v sveta boji.

Mati naša, mati drahá!
Dávno sme fa nevideli;
Dvanásti zhynuli bratia,
Kliatbu sveta vytrpeli.

Mati naša, mati drahá!
Prečítaj si svojich synov:
Jedni sú tu, druhí padli
V cudzine tam svojou vinou.

Mati naša, mati drahá!
Daj nám ty len požehnaní,
Potom nedbám, nech nás planí
Hryzú, trápä lebo hania.

Janko Čajak.

Anastasia.

Poveš z bulharského života.

Od *Felice Kutlika.*

I.

Je sviatok „Zfatie Jána.“

Slnko priodialo deň k sviatku tomuto
s jasnosťou svojou a ani len obláčky na
oblohe nezjavujú sa dnes. I ptáctvo oslavuje
spevom svojim deň Bulharom svätý a nábož-
nosť ducha kresťanského neznepokojuje nič
dnes.

Na väži v Kamenopoli vyzváňa zvon,
ohlasujúc, že v chráme Božom padá ľud na
kolená, modlí a z hriechov vyznáva sa; i
volá, aby doma pozostalé deti a nedúživci
tiež pokľakli a modlili sa Hospodinu. Cti-
hodný starý pop Athanas dočítal dušu obži-

vujúcu modlitbu, ľud potvrdil túžby a zia-
dosti duchovníkom Bohu prednášané vrúcim
svojim „Amin.“

Pred svätinou stojí vyvýšené rečníšte,
ku ktorému po modlitbe Athanas si zastal
a seba hriešnika svätým krížom prežehnal.
Ľud sa prežehnáva a všetci utíšili sa a me-
rave hľadeli na svojho milého duchovníeho
otca.

„Milé deti moje,“ hovoril medzi iným
duchovník, „svätíme dnes sviatok „Zfatie
Jána,“ verného predchodca Spasiteľa duší
našich. Hospodin nám deň tento doprial do-
žiť, aby sme si zase zvestovať mohli, že duša

nikdy, čo nepriateľ i telo zničí, nezhyne. A táto viera je svätá, nám drahá, ktorú Ježiš Kristus posvätil životom, zázrakami, smrťou a slavným vzkriesením svojim. I my byvame súžení pre vieru našu; i nás nepriateľ Boží v moci svojej drží: ale duše vznášajú sa k Bohu a dá Bôh, že my mu na zemi tejto vernosť svoju zachováme a večný život obdržíme. Ti bratia a sestry naše, ktorých nepriateľ zničil, zachovali vernosť k Bohu a stali sa účastníkmi kráľovstva Kristovho. A my? Bôh nás posilňuje a my v dušiach nad nepriateľom víťazíme! Pravda je, že i telesnú svobodu nezavrhuje, veď nás Bôh k svobode stvoril, preto veríme, že svobodní budeme, a keď my nie, teda naši potomci. Nás teraz Bôh švihá a skusuje vernosť našu; my nezahynieme, veď Bôh v zahynutí Bulharov radosti nemá. Vy otcovia i matky vstepujte vernosť k svätej viere a rodu do duší dieťok svojich; vy mladí milujte posvätnú našu nevinnosť, aby ste tak ostať mohli: mládenci miláčkami, devy ale nevestami Kristovými.“

Tak a podobne prednášal duchovník reči tieto dieťkam svojim, ktorými on i teraz posilnil vieru stádečka svojho. Reči tie, ktoré tak často a dávno poslúchajú Bulhari, vždy upevňujú v nich potešenie a nádej istej slávnej budúcnosti.

Prítomní v chráme Božom prijali po reči požehnanie a ukončili sa služby Božie s tajuplným: „Pane smiluj sa!“

Po obede shromaždila sa Kamenopoľská mládež a starcovia pri kostole; ti prví preto, aby sa spolu v národnej ihre zabavili, ti druhí preto, aby nad dieťkami svojimi dozorstvo viesť a spolu so sebe rovnými pobesedovať si mohli. Zvyk tento je potrebný u Bulharov a od ludu i mládeže obľúbený. Tak sa pri zábavách nevinnosť nenakazí, braterskosť sa otúži a pred Turkom, keď sa mládež pred očima svojich zabáva, je istá.

Na kostolnom trávniku shromaždili sa na jednom mieste junáci, na druhom devy, aby rad dnešnej zábavy ustanovili. Tak utešený veniec dievčienec len v bulharských dedinách najst sa môže, jako je kamenopoľský.

Obdivoval bys, bratu slovenský, keby ti to popriato bolo, ten krásny rad jasných hviezdnych očí, do ktorých keď sa nazreš, sa nesklopia, veď len nevinnosť poznajú; tie líčka červené, ktoré nemenia sa, veď sú to okrasy, ktoré len starý vek mení; tú milozvučnosť reči, ktorá nenie cudzou rečou zprznená, veď z prs matky si ju každá Bulharka privlastnila; tie krásne kadere, ktoré venčia hlávky tých, čo v panenskosti Boba rodičov a národ, v zaviazanom stave, Boha rodičov a muža a národ utrúznený nado všetko na svete si milujú tak, že i život za nich klást sú hotové. Áno, obdivoval bys, bratu slovenský, devy bulharské a srdce by ti zaplesalo, — i zaplakal, horko zaplakal bys, bo málo má rod tvoj takých devíc!

Taký je veniec i týchto kamenopoľských devíc; také devy rodia sa v Bulharsku, také matky rodia Bulharov!!

Ale čože, keď i medzi krásami týmito jedna krásou svojou nad všetkými vyniká!

Je to Anastasia, dcéra bývalého starostu Kamenopoľského.

Je pekná a — nevie o tom, milá je a každého miluje. Kde ona zábavu riadi, tam každý sa najradšej a najlepšie zabaví. Ku svojim družičkám láskavo sa chová a žiadna z nich nepovie, že Anastasia Miluničova ňou opovrhne. Krásny kvietok nikdy sa nepýši, nikdy nepovyšuje, nikdy hlávku nevypína nad menšou krásou bratov svojích. Modré oči Anastasine podobajú sa blankytu nebies, jej srdce ľúbi matku, sestry a junákov a nado všetko na výsosti — Hospodina. Jej reč milo zvučí, jako kľokotanie slávika, jej spevy sú vše bôlom, vše radosťou prekypujúce, jako by sa vinuly z úst života schopného, boдрého, no uhneteného národa; jej úsmech poteší a raní srdce junákov. A tie líčka červené len matka bozkáva, preto snáď vždy rumencom horievajú.

Kamenopoľskí junáci, ktorí Anastasiu sestrou menujú, len s ňou najradšie sa zabávajú, ale ešte žiadon sa nepýši s jej láskou, veď boja sa priblížiť k nej, žeby Anastasia nimi opovrhla. Všetci len tým tešia sa, že je ona jich milou sestrou.

No táto úcta k Anastasii zvykla sa od troch týždňov, veď, jako si Kamenopolskí junáci povrávali, Anastasia zalúbila sa do neznámeho junáka.

„Či sme my nie junáci? Či sme nie Bulhari? Či sa musíme haňbiť za seba? Či Anastasia neopovrhuje Kamenopole, kde sa ona narodila? — Veď neznámemu junákovi lásku venuje! Ktože vie, odkiaľ je on? Kto pozná jeho otca, matku, bratov a sestry?“

Tak posudzovali Anastasiu junáci.

A či by sa ona, jestli by neznámemu junákovi vernosť bola sľúbila, ešte i teraz s mládenkami inými zabávala? Či by vravela k jednomu a druhému: „brat a pobratim mój“? Či by jej líčka túžbu po milencovi neprezradzovaly? Keby mládenci kamenopolskí poznali tajnosti srdca Anastasinho, iste by ju neomlúvali, ale všetci poželeti.

Taká je žiarlivosť, ktorá ničí duše mladé.

Do kruhu kamenopolskej mládeže prichádzal od troch týždňov mládenec, ktorého v Kamenopoli žiadon neznal. Mladík tento pri zábave najradšej Anastasiu si volieval, a keď sa hrali na „holuba,“ len Anastasia jeho holubicou bývala.

I dnes je neznámy mladík v kruhu kamenopolskej mládeže. Jeho čierne oči vždy na Anastasii spočívajú, jeho myšlienky len s ňou zabávať sa zdajú. Poniectorí z mládenčov začnú s neznámym hovoriť, ale on len krátkou odpoveďou jich odbaví a mlčky díva sa zase na Anastasiu.

Jestli by mládenci neboli v srdciach svojich úctu k Anastasii chovali, jestli by pohostinnosť porušiť smeli, iste by neznámeho mladíka z kruhu svojho už dávno boli vypovedali.

Zábava sa začala.

Z mládenčov „král,“ ktorý zábavu riadil, sadol si na trávnik, načo hneď z mládenčov daktorého k ihre vymenoval. Vymenovaný zastal si pred súdruhov a vyvolal meno jednej devy, načo sa sám z kruhu vzdialil a vyvolaná deva, „holubicou“ menovaná, utekajúceho mládenca na lúke chytala. Pokiaľ deva mládenca nechytala, dotiaľ v kruhu stojací mládenci spievali o holubici; keď holubica holuba chytala, devy spievať začaly

o holubovi. Na to mládenci a devy v spoločnom speve chytenie holuba ospievali a spevom zábavu túto zavřsili. Na to král druhého mládenca vymenoval, a zábava sa znovu provodzovala.

I nasledovať malo oblúbené „kolo.“

My zanecháme na chvíľu mládež a priblížime sa ku kruhu starších Kamenopolcov, ktorí so svojim milým popom besedovaním za zabávali.

Staručký pop sedel na tráve, ktorého jeho zvedavé dievky poslúchali.

„Deti moje,“ začne vraveť Athanas, „šťastní sme my, že v našej porobe náš duch slovanský nás živí a neopúšťa. Kolkoráz sa už stalo, že nás Turek skoro celkom znivočil a my sme preboleli rany tie, veď ducha ubiť nevedel, ktorý nás vždy obživí. Nás Turek, ktorému hlavu jeho pekelný prorok blúdnym učením zmútil, neprevládze, pokiaľ my duchu otcovskému verní ostaneme. Bože, jestli by sme všetci duchu tomu verní ostávali, my by sme si už dnes o Turkoch, jako o nekďajších nepriateľoch našich, v rozprávkach bájili! Pravda je, že len nesnesiteľné muky privádzajú našich k nevercovi Turkovi, ale či tvrdsie a bolnejsie kríže neznášali otcovia naši? Či, jestli by otcovia v mukách tých boli podlahli, my dnes boli by sme pravoslavnými Buhary? Nie, my boli by sme Turkami, vyznavači falošného proroka! A ti zablúdili bratia naši, ktorí zavrhlí vieru našu a len reč si zachovali, trpkęjsie nás katujú, jako samí Turci. Ale ja, keď by mi Bóh ešte desať, ba storáz dal dožiť vek starca a keďby všetky muky zvalily sa na mňa, ja preca verný budem viere našej a mravom našim, a tak i každý pravý Bulhar a kresťan, — bo nás Spasiteľ hovorí:

„Nič ti neprospeje svet a sláva jeho, keď si dušu ubiješ.“

Tak hovoril vznešený stavec.

A na tvárach poslucháčstva táto pravda nim vyslovená zjavila sa.

Šťastný je ten národ, ktorý touto vierou premáha útsky sveta, bo jeho poroba večne netrva.

„Pravda je,“ vraví ďalej popa, „pravda je, že i deti tratíme i biedy storakę zná-

šame, ale duch náš raz i svobodou zemskou vládat bude, veď je Bôh s nami! Pozriteže tie deti naše, ktoré tak bez starosti prehánajú sa po lúke, jaké poklady my v nich nachádzame! Či len jedno stane sa neverným Bohu a národu svojmu?“

„Pokiaľ my žijeme nie a pokiaľ ctia si svoje otcovské obyčaje a mravy,“ odpovedajú prítomní rodičia.

„Ani po vašej smrti nie,“ odpovie Athanas, „veď vaše verné duše sú v dieťkach vašich zložené. Vy ste verní, oni nie sú horší, vy pravoslavní, oni sú ovocím pravoslávny, vy ste boli nádejou otcov vašich, oni sú nádejou istej budúcnosti našej. A či Kamenopole musí sa stydeť za vierolomcov? My sme všetci verní! Možno, že už naše dieťky zažijú svobodu, možno, že nie; budúcnosť je u Boha a my len vernosť zachovať máme, to je naša jediná starosť. Kolko z týchto mládenčov pre vernosť svoju od Turka mučeno bude! Kolkí zatúžia za svobodou a stanú sa strážnymi pravdy a nevinnosti našej! A keď pozrem na tie devy naše, na tie matky budúcich junákov, srdce mi je od radosti nepokojné, veď dni tie nedožijem! Nevieť sa s tou myšlienkou spriatelíť, žeby z nich daktorá v háreme¹⁾ uvadla; ba jestli sa nešťastím daktorá i ta dostane, i tam vernosť k Bohu si zachová.“

Oči popove zarosily sa. Nespytujte sa na príčinu, veď ju snáď poznáte. Ja v nich vidím znak slovanskej vernosti k Bohu a svobode národa.

„Otče popo,“ vraví jedon z mužov, „nech Hospodin posväť reči tvoje, ktoré nám na jeho rozkaz prednášaš, aby posvätili nás k životu večnému. Nás viera naša, ktorá je v Bohu založená, sklamať nemôže. Čo my môžeme vykonať, to nezvalujeme na Boha, bo je to vec neslušná. Vravel som ti nedávno, že nejistí ľudia medzi mládež našu sa vtierajú, ktorých z jích kruhu vyobcováť by sme mali, a ty i túto prácu na Boha zva-

¹⁾ Hárem = dom, v ktorom sa nevoľné otrokyne, či milostnice u sverepých Turkov uväzňujú, aby pozbavené svobody pre ľubovôlu svojho tureckého „manžela“ život svoj biedny trávily.

luješ. Či i dnes nemáme v kruhu mládeže takého hosťa, ktorý, jako vidíš s Anastasiou na pokraji trávnika sa preháňa? Ja v tom nič dobrého netuším.“

„Pajo,“ vraví Athanas, „ty len hovoríš a nič nedokazuješ. Či Anastasia má opovrhnuť hosťom, ktorý, že sa mu naše zábavy ľúbia, nás navštevuje? Či nám neveravel neznámy mladík, že je rodom z Bolony a k tomu Bulhar?“

„Nie je pravda, otče popo,“ odpovie Pajo, „bo v Bolone mládenca toho neznajú. On je iste Turek, ktorý chodí medzi nás, aby si daktorú devu uniesol. Ja myslím, že to bude — Anastasia.“

Rozhovor tento, ktorý sa ďalej rozpriadal, nebudeme načúvať, ale vyhladáme Anastasiu.

Na samom kraji trávnika je Anastasia i s neznámym hosťom, ktorého ona práve jako holuba chytila.

„Si ty len divý holub,“ vraví udychčaná Anastasia k mladíkovi, „keď tak tvrdo dávaš sa dnes holubici chytať. Dnes si ma už trikrát vyvolal, ale ani raz si sa tak dlho so mnou neprehárčal, jako teraz naposledy. Už je čas, aby sme sa ku súdruhom navrátili.“

„Anastasia,“ vraví mladík lichotivo, ktorý sa na všetky strany díval, jako by niekoho očakával, „Anastasia, ja bych i ďalej letel, jestli by si ma nasledovala. Uviedol bych ta na miesto, kde by si pred zlým svetom bezpečná bola, kde by som ta len ja vzýval, kde by si nad životami tisícich panovala.“

„Sandiču,“ — bo tak sa vraj voláš — Sandiču,“ odpovie Anastasia, „ja si nežiadam všetko to, čo pripomínaš, veď je v Bulharsku len jedno Kamenopole, s ktorým sa ja nerozlúčim. Tvoje kraje, čo sú jaké krásne, mne by boly púšťou!“

„I z púšti piesočnej utvorím ti éden,¹⁾ len ty poď so mnou,“ odpovie náruživě Sandič. „Poslúchať ta budem, jako svoju matku, ochraňovať ta budem, tak jako lvica svoje ľvícata ochraňuje. A od teba prosím len lásku!“

¹⁾ Éden = ráj.

„Teba milovať?“ spýta sa s podivením Anastasia. „A kdeže je tvoj domov?“

„Tam, kde slnko dnes vyšlo, je domov môj.“

„Je to ďaleko, Sandiču, a ja len okolie naše znám. A čím je tvoj otec?“

„Otcu už nemám.“

„Nemáš už otca? Či i tvójho otca, tak jako môjho, Turci ubili? A kde je matka tvoja?“

„Umrela.“

„Ty si nešťastnejší, jako ja, bo ja ešte mám matku. A kde sú bratia a sestry tvoje?“

„Ja som sám na svete, Anastasia! Mňa nič samotného neteší na tomto svete, veď cítim sa byť opusteným. Za tebou túži srdce moje, či sa nad ním smiluješ?!“

„Nie, Sandiču, ja s tebou nepôjdem. Jakoby som zanechala kraje tieto, kde som zrodená? Jakoby som opustila cintorín, kde môj otec a sestry ležia, kde i ja s nimi spočívať mám? Jako ten chrám, kde Bohu sa modlievam? jako druhov mojich a sestry moje, ktorých milujem, možno mi opustiť?“

„Jestli ma líbiš, tieto tvoje milé veci vďačne opustiš,“ vraví lútošne Sandič. „Veď moja láska všetko to ti vynahradí. Na miesto krajov týchto, bude krajom tvojím ten, kde ja zrodil som sa; na miesto hrobov tvojích, budeš mať hroby mojich milých, i chrám ja mám, kde sa modliť budeš. A druhov svojich nemôžeš vždy milovať, veď len jednomu srdce svoje venovať musíš. Anastasia, poď a spasíš biedneho milenca svojho! K nášmu odchodu je už všetko hotové.“

„Či tvoj chrám je krížom označený? Či vierou tvojou je viera moja? Či ťa Bulharka zrodila?“

„Anastasia, ty si nelútošná!“

„Nedáš mi odpoveď?“

„Jakú ti mám dať odpoveď, keď ona ranit môže srdce moje? No, ale počuj, bo ty, vladárkyňa moja, rozkazuješ, ja, sluha tvoj, poslúchnem. Na mojom chráme je polmesiac, ktorému sa váš kríž kloní. Vierou mojou je pravda prorokova, ktorá sa vymieva viere vašej. Mňa zrodila Moslemka

A čo tak podivne na mňa pozeráš? Prečo sa oko tvoje hnevom mračí? Či snad eblisa¹⁾ zastienila dušu tvoju, že oko tvoje mňa ranit chce? Či snad moja odpoveď, ktorú si si žiadala, teba znepokojila? Anastasia, utíš sa! Pozri, tam idú moji šiesti subaši²⁾ pre mňa, bašu svojho, a teba, hurisku³⁾ moju. Tam vedú môjho alagona⁴⁾, na ktorom s tebou poletím do konaku⁵⁾ môjho. Anastasia, poď!“

Na trávniku, kde sa mládež ihrala, povstal zmatok.

Starci poznali, kto je Sandič, keď videli blížif sa ku nemu subašov.

Nič dobrého netušiac zvolali na ihrajúce sa deti svoje:

„Turci idú!“

Devy uprýchly do dediny, i každá bežala do rodinného domu.

Starci a mládenci ostali na mieste.

Pistolky a kyndžaly zablyskly sa v jich rukách

„Sandič,“ riekla prestrašená, no odhodlaná Anastasia, keď videla, čo sa deje, „Sandič, tys bašom, tys Turkom a zabúdzáš, že som ja Bulharka. Vedieť máš, že Bulharka len kresťana, Bulhara miluje, že psohlavcom Turkom opovrhne a čo by to sám sultan bol. Čo mi vyhlubuješ neveru svoju, čo svojho falošného proroka?“

I vyzdvihla ruku, jako by prisahať chcela, i zvolala:

„Anastasia vraha Turka nikdy milovať nebude! Utekaj, zradca, bo tvoji otrockí subaši, ktorí ma mali uniesť, neochráňa ťa od smrti. Či vidíš, už idú sem všetci moji pobratimi, ktorí ťa tak nenávidia, jako ja tebou opovrhujem. Sandiču, utekaj a v Kamenopoli neukáž sa viacej!“

I bežala Bulharom oproti.

„A ty preca budeš mojou, Anastasia!“ volal za ňou Sandič, i odbehol k subašom, s ktorými chytré preč letel.

1) Eblisa = zlý duch, anjel smrti.

2) Subaš = vojak, bandúr.

3) Huriska, panna v ráji Mahomedovom.

4) Alagon = tátoš, kôň.

5) Konak = palác.

(Pokračovanie nasleduje.)

Rečnovánky.

I.

Môjho synková.

Po Bohu a po čnosti túžiť,
Národu môjmu verne slúžiť, —
To je cieľ môjho života!
V tom sa chcem cvičiť od mladosti,
V tom nech mi pomáha z milosti
Božia láska a dobrota.

Kliatba hriechu a podlej zrady
Vlastnej krve, môj život mladý
Nikdy mi nesmie poškrniť. —
Nechcem ohavnú mzdu Judáša,
Nech sa či blesk, či búrka vznáša —
Budem k sláve národa žiť.

Nemáte sa, otcovia drahí,
Ktorých už tlejú verné prachy,
Hanbiť za mňa, svojho syna;
Vstúpim v šlapaje vaše sväté,
Konať chcem diela započaté
V mene Boha, Hospodina.

Ach, veď vás bol len počet malý,
A preca ste padnúť nedali
Svätej pravde nášho ľudu, —
No, keď raz zrastú naše čaty,
Za údel rodu nášho svätý
Tisíce bojovať budú!

I príjde čas, že kraje naše
Zaskvejú sa v rozkošnej kráse,
Prúdy zmyjú prach a smeti,
Sláva zahučí Tatier svetom,
K sláve poletia bystrým letom
Verných otcov, verné deti!

II.

Mojej dcérkina.

Malé ja mám len srdiečko,
Ale plné lásky vrelej,
Koho ja raz zamilujem,
Milujem ho z duše celej!

Pána Boha nado všetko
Láskavého otca z neba,
A rodičov mojich verných
Viacej, nežli samú seba.

Milujem ja i vlast moju,
Vlast Uhorskú, ten ráj zemský,
A v nej šíre rozložený
Drahý národ môj slovenský.

Dajže Bože, aby láska
Táto so mnou vždy zrástala,
Aby som ten kvet nebeský
Večne v srdci pestovala!

D. Maróthy.

Nákres života Andreja Braxatoris-Sládkoviča.

Podáva *Ludovít Grossmann.*

(Dokončenie.)

Svoju horúcu lásku k národu a cirkvi dokázal celým svojím životom, svojimi spisami a všetkým tým, čo jak za národ, tak i za cirkev konal a trpel. A jestliže na koho, tak iste na Sládkoviča sa môžu úplným právom potiahnuť tie utešené slová nášho podunajského spevca Kollára:

Krásnejši se nikdo nehonší
Smělým čelem, jako vlastenec,
Jenž v svém srdci celý národ nosí.

Sládkovič bol jakoby pulsom a srdcom národa, v ktorom každá túžba, každá radosť a žalosť nachádzala ozvenu, svojim čarovným zrakom zo sna budiacu driemajúce duše slovenské.

Vznešený výraz tejto svojej lásky k národu a dôvery v jeho budúcnosť dal v básnickom vytržení spievajúc:

„Nehaňte ľud môj, že je ľud mladý,
Klebetárski posmevačí!
V mladom sa veku ide do vlády,
Starému sila nestačí;
Keď predkov nemal — a či jich nemal,
Ktorí prežili čas zlatý? —
Čo bys' sa mu ty za to posmieval?
Na potomkov on bohatý.

Nehaňte ľud môj, že nemá dejov
Slávy svojej minulej sklad;
On ešte peknou kvitne nádejou,
Budúcnosť má jeho poklad:
Počuješ bájne hlasy povestí?
Hovorí tie, keď čas čuší,
Zázračný z nich on svet má vyviesti,
Budúci svet on v nich tuší.

Nehaňte ľud môj, slepi sudcovia!
Že ľud môj je len ľud sprostý;
Často sú múdri hlúpi ľudkovia
Dľa súdu svetskej múdrosti:
Počuješ? spieva slovenské pole,
Spievanky zrodia Homérov;
Len ľubosť útlu spievajú hole,
No budú i bohatierov. —

Nehaňte ľud môj, ústa nečisté!
Že odhodok on je hlúpy;
Múdrostou jeho vykúpení ste
A ešte vás raz vykúpi!
Či nepočuješ slová rozumné,
Čo deň po dni opakuje?
Večné v nich pravdy, hlboké umné,
Ten ľud vedu sihotuje.

Nehaňte ľud môj, že je len malý,
Že nevládne celým svetom.
Kde telo ducha k zemi nevalí,
Tam duch lieta ľahším letom.
Na hellenský že ľud si zpomníte —
Duch si svet vlastný utvorí;
Či v žalude hôr zárod vidíte?
Nie! — no vidte dubísk hory!

Nehaňte ľud môj! že je chudobný,
Že kraj biedny, smetisko má;
To je blud! má svet sebe podobný,
Má hory, rieky, zlato má! —

A keď by nemal? — ale má hlavy,
Má obchodu silný zárod. —
Alebo či sú čriedy a bravy
A koniarne komus národ?

Nehaňte ľud môj! že je ľud tichý,
Že rád trpí, že je slabý; —
Pravda, surovej on nemá pýchy,
Nie je v zápasoch pochabý.
Vy to neviete, že duch národov
Práve takú povahu má:
Keď má vystúpiť s činnou svobodou,
Najprv ticho myslí, dumá. —

Nehaňte ľud môj, že úcty nemá,
Že ľud môj je potupený. —
Slavnejšie ešte svet tupí plemä,
Nuž kto je tam zhanobený? —
Ach, zlé sú časy! na všetky strany
Svet žertvuje bohom zlatým. —
Ale nechaj mi národ bez hany;
Národ patrí k vecam svätým!

Aby som sa ale čo najkratšie vyslovil, láska, všestranná láska bola — jak sa tak vysloviť možno — dušou ducha Sládkovičovho, ktorá celým jeho srdcom, všetkou myslou a celým životom vládla a nim hýbala, a kto nemal príležitosti bližšie s nim obcovať a pozorovať jeho život, nech len pilno číta a skúma jeho spisy a iste to i tam nalezne. A preto nie div, že jako niekedy jeho predchodca a miláčik Kristov Ján vždy len lásku a lásku nakladal, tak i náš Sládkovič jako opravdivý jeho nasledovník jakoby v závete svojim spolurodákom a menovite mládeži vo všetkom túto lásku na srdce kladie a porúča hovoriac na príklad:

Vy, v dolach stínov ešte žijúci,
Radu priateľa prijmite!
Verte ľubosti Éden žiaduci,
Jedno to, či sa v devu zaľúbiš,
Či srdce svoje sláve zaslúbiš,
Či vied ťa zajme obloha,
Či sa národu svojmu zasvätiš,
Či v objem šíry ľudstva zaletíš:
Len zaľub vo všetkom Boha!

Bôh náš je láska a láska jeho
V kráse sa svetu zjavila,
Jedno, či v letku práška drobného,
Či v letoch duchov sa skryla;
Z večného toho čerpaj pokladu,
V ničom si dušu nezastav mladú
Až slávu ducha rozvinieš:

Len túž a horli v svätom zápale,
Či z hlbín vzlietneš a či z Uralu,
K nebu sa preca vyšínieš!¹⁾)

Alebo na druhom mieste:

Mládenec! voľ si zo svetiel žítia,
Pokiaľ ti časy moc neuchytia
Hviezdu voľného nadšenia,
Z ktorej by svätý pablesk jediný
Cez všetky tvojho žítia krajiny
Rozlieval svetlo spasenia!

Nehoden srdca, rozumu, hlasu,
Ni očí, uší a času
Kto v svetoch duší nenajde krásu,
Juž by zaľúbil v svätom úžasu;
A ku sláve sa iste prebije,
Kto v jednej kráse pre všetky žije,
A za ňu horí, o nej hovorí,
Z nej si činnosti hory otvorí,
Z nej borí, tvorí, jej sa pokorí,
Zlost z jej priestory vymorí²⁾).

Počuj, počuj, mládež naša drahá, ty nádejo, ty budúcnosť národa! Počuj a pripust si k srdcu, čo ti tvoj otec Sládkovič odporúča, chceš-li dať veľkého, dať vznešeného v živote vyvieť! Dumaj a rozvažuj, strasúc zo seba ducha terajšieho, len za chlebom, telesným požitkom a rozkošou sa sháňajúceho sveta, a iste sa presvedčíš, že bez nadšenej lásky a zápalu marné sú všetky námahy ľudské, a že keby v srdcach tvojich otcov horúca láska k svojmu ľudu a svojej otčine nebola plápolala, už dnes z nás len mrtvé mumie by boly.

A ponevác láska bez viery, tak jako oheň bez povetria hasne a zaniká: tak každý, kto poznal Sládkovičovo až do ostatnieho okamženia horúcou láskou plápolajúce srdce, snadno pochopí, že v tom srdci ani živá viera nemohla chybovať.

A v skutku i táto dcéra nebies i so svojou družkou nádejou založily si pevné stány v srdci Sládkovičovom a boly stálymi jeho spoločníkami. Kto o tom pochybuješ, obzri sa nazad na jeho život, skúmaj jeho spisy, a iste na všetkých cestách, ktorými noha jeho kráčala, i týchto verných jeho spoločník stopy nalezneš. Ja tu len niečo k dokázaniu svojho tvrdenia donesiem.

¹⁾ Marina 265.

²⁾ Marina 100, 101.

Sládkovič, ač od svojej mladosti často ťažký kríž znášať musel, ač nejedon trpký kalich, ktorý mu ruka Hospodinova naliala, musel vyprázdniť: preca nikdy vo viere v Boha neklesal, ani sa nikdy na dopuštenie Božie nepožaloval. Keď sa niekdy jeho manželka na nedostatok žalovala, obyčajne jeho odpoveď bývala: „A čože nám chybuj? Či asnaď nemáme, kde hlavy skloniť, a či nemáme čo zjesť a čím sa priodiť? Či nieto vela, veľmi vela ľudí, ktorí ani to nemajú, čo my máme, a preca žijú?“

Tak v jeho ťažkej nemoci, keď jeho manželka žalostila, čo si so svojimi dieťkami počne, jak jich tu zanechá, on jej odpovedal: „Pracujte a modlite sa a Bôh vás iste nepustí.“

On v tej pevnej viere, že Boh nielen jednotlivých ľudí, ale i celých národov osudy riadi a spravuje, bez všetkej obavy a v sladkej nádeji očakával budúcnosť svojho národa a iste víťazstvo pravdy slovenskej.

Často, keď chcel odôvodniť túto svoju nepodvratnú vieru a nádej, porovnávajúc čisté a šlachetné snahy rodolubov slovenských so sobeckými zámery neprajníkov nášho národa, spomínal rozhovor, ktorý mal o záležitostiach národných s istou vyššie postavenou osobou, ktorá sa mala pri tejto príležitosti vysloviť: „To je všetko pravda, čo hovoria, pán farár! A keby mi Slováci boli v stave to dať a ma tým urobiť, čo sú mi v stave dať a čím ma môžu urobiť Mađari, tak by som i ja s nimi držal; keď ale človek vidí, že je to všetko marné namáhanie, či je to nie nerozum proti prúdu plávať a jednej idey k vôli sa obetovať?“ Sládkovič mu vraj na to odvetil: „Keby tak všetci šlachetní Ludomilovia a reformatori — vidiac pred sebou prekážky — boli smýšľali, kde že by sme až posial boli?“

Teraz sa ale už nazrime do Sládkovičovych spisov, či i týmito ten istý duch nevlaje? Či sa i tu tá istá nezlomná viera a nádeje nejavi? Čujte len, čo si s nadšeným duchom spieva v svojej básni „Krajanom:“

Nie, bratia! našu slávu utvorit
Musí rozumnosť a viera.

Nech si má sok náš kus týchto časov
Daných mu, by mal čo ztratíť;
Čo nám má slávnou zostať okrasou,
Dvojne nám musí navrátiť:
„Veríte v Boha, i vo mňa verte!“ —

Alebo čo hovorí v básni „Anjel pokoja“:

Duchu človečí! jedno ti slávu,
Jedno pokoj dá a nebe časné:
Žij človečenstvu, buď verný národu,
Znaj chlapsky znášať tvrdú nehodu,
Čiň, čo je sväté, vznešené, krásne:
Tak ľahko zvälaš biedu svojhlavú.
A svietiť bude víťaznosť tvoja,
Jako bys sám bol anjel pokoja!

Alebo konečne v „Detvanori“ (59, 60):

Dúfajme! rod náš z pomoci Boha
Velebnou kvitne nadejou.

Neodtahuj sa od kvetu lipy,
Že vidíš dub už s žaludom!
Cudzie ťa nikdy nesmieria vtípy
S našim slovenským osudom!
Musí sa v mále dokázať verným;
Musí pučiť, čo chce zkvitnúť;
Kto, keď počuje žalmy skrívania
A ligotavú hviezdičku rána —
Neverí, že musí zvíťaziť!?”

Sládkovič, majúť tú pevnú vieru, že Bôh pravde svojej padnúť nedá, ale jej i bez nečistej zemskej zbroje k víťazstvu dopomôže, nemal nikdy zvláštnej obluby v nízkej každodennej politike, ktorú on len za podlé šibalstvo, ubíjanie prirodzených práv ľudských a záhubné hašterenie považoval. Jeho duch túžil po vyššom, ideálnejšom živote; on považoval vzdelanosť a osvetu svojho ľudu za tú najistejšiu a najvýdatnejšiu zbroj, ktorou možno víťazstvo právu a pravde slovenskej vydobyt. A preto ani do žiadnych časopisov nedopisoval; nikdy nebol priateľom satyrických listov; zvlášte nerád mal, keď sa v nich bez podpisu dopisovateľovho mena, alebo pod vymysleným menom na osoby nápady robily.

Jestliže z tých, ktorí v našich národných časopisoch — už či zaslúžene, či nezaslúžene — príkrejšie nápady podstúpili, niekto v srdeci svojom prechováva trpkú rozpomienku na Sládkoviča, v tom domnení, že on bol ten, ktorý takýto nápad na jeho osobu učil,

nil, toho dobrým svedomím môžem ubezpečiť, že sa v tom veľmi myli, a že Sládkovič nikdy ani len litierky bez podpisu svojho mena tlačou neuverejnil, za to môžem ručiť ja, jako taký, pred ktorým Sládkovič žiadneho tajomstva nemal a s ktorým všetko sdeloval, čo verejnosti podával.

On jako bol vždy neohrozeným bojovníkom za pravdu, tak keď bojoval, bojoval len proti zásadám a nie proti osobám, a keď napádal, napádal len prirodzené a Bohom dané práva v pochybnosť uvádzajúce a šliapajúce zámary a nie osoby.

Ba bol som svedkom, kde sa svojho vôbec známeho protivníka práve ešte ujal a ho zastával, hovoriac: „To naskrze nemôžem dopustiť, žeby sa tak vzdelaný muž mohol natolko zabudnúť.“

O zriedkavom, úprimnom, priateľskom sväzku, v jakom Nebožtk žil s učiteľmi, s nim v cirkvi úradujúcimi, by istotne s nim úradúvavší, pri živote súci učitelia najskvelejšie svedoctvo vydat mohli; menovite hrochotský učiteľ, starček Sam. Scholtz, s ktorým deväť rokov, a radvanskí učitelia, Ján Fuchs — r. 1861 do Zvolena za učiteľa odišlý — a Dan. Koppa, s ktorými, s prvým za päť r., s druhým ale, od príchodu svojho do Radvani až do svojej smrti, teda pätnásť rokov úradoval. On učiteľov za svojich spoludelníkov na vinici Pánovej považoval, a preto, — keď svoje krivdy a činené mu bezprávie sám trpeli a bez ponosovania sa snašal —, za týchto sa v činených jim krivdách vždy mužne a otvorene zasádzoval a jích práva proti každému bránil, čím vyzískal si úctu celého učiteľstva senioratu Zvolenského. Jako príklad jeho prísne mravného života len to jedno podotknem, že bol úhlavným nepriateľom hry v karty, a že ani len prítomným nechcel byť, kde táto hra miesto mala. Raz sme boli shromaždení u jedného z našich bystrických mužov, cieľom porady o istom návrhu, ktorý sa mal matičnému výboru predostreť. Traja a či štyria z našej spoločnosti, ktorých sa nevelmi zdala zajať patričná záležitosť, utiahli sa na stranu, zasadli si k jednému osobytnému stolíku a začali sa hrať v karty. To shliadnúť náš Sládkovič,

vstal, vzal klobúk a palicu a odišiel bez toho, aby len slova bol riekol. Keď som ho o pár dní navštívil, riekol mi, prečo to urobil. — Tak keď došla zpráva o smrti pri kartách zavraždeného Ludovíta Kubániho, s istou nevrlosťou sa predom mnou môj Ondrejko vyslovil: „Načo sa miešal do spoločnosti diabla!“

I keď sa Radvanský čitateľský spolok zakladal, ktorého on bol napred prvým riadnym predsedom, pozdejšie ale, — keď už pre svoju nemoc s úradom týmto spojené povinnosti konať nemohol, — doživotným čestným podpredsedom, naskrze nechcel k tomu prívoliť, aby v tomto spolku i hra v karty dovolená bola.

Ináče pokiaľ bol mladší a zdravý, veľmi rád mal veselú a nevinnú zábavu a spoločnosť dobrých priateľov, a bol i sám veľmi zábavný a žartovlivý; vedel veľmi obratne cudzím slovám docela iný žartovlivý smysel podhodiť, ale vždy šetrne; a to šlo často jedno za druhým, tak že spoločnosť ani nevedela, ako jej čas v tom najlepšom rozmare ušiel.

Keď pri dajakej hostinke medzi sebe rovnými, ako pri meninách, kršteniach videl dačo na mise, čo zvláste rád jedol, ako k. p. prasacú hlávku, tu obyčajne so žartom prehodil: „Ak si to nikto druhý nevezme, tak si to vezmem ja.“ Čo potom aj skutočne preňho ponechané bývalo.

Jako dôkaz jeho dobrého a nevinného humoru uvediem tu ešte len jeden príbeh, ktorý som tiež z jeho vlastných úst počul vyprávať:

Jedon raz v rozhovore s osv. p. baronkou Radvanský, rod. Podmanický, ktorú si Sládkovič vysoko vážil a i ona k nemu zvláste do r. 1860 sa so zvláštnou úctou chovala, táto mu žartovne prehodila: „Ale ja neviem, pán farár! ako oni len môžu byť tak veľkým panslávom.“ Sládkovič na to: „Ach! veď som ja ešte nie tak veľký pansláv.“ „Ako že by neboli, ba sú vraj ten najväčší,“ riekla zase barónka, „a ani len slovenského mena nemajú.“ Na čo opäť Sládkovič s nevinným úsmechom a jemu vlastným chladným humorom: „No, a keby som mal ešte tak čisto slovenské meno, ako

je Podmanický alebo Radvanský, potom by som ja len ešte bol tým opravdivým panslávom. — Na to sa barónka tiež usmiala a prešla na iný rozhovor.

Jako kňaz stál Sládkovič na stanovisku pravovernosti. Jeho bohoslovecká známosť zakladala sa nie tak na vedeckých systemoch theologických, jako radšej na Písme svätom, ktoré veľmi pilne čítaval majúc vždy bibliu na stole.

Proti inoveriacim bol tolerantný a snášenlivý a s viac katolíckymi kňazmi stál nielen v príkladnej shode a svornosti, ale i v pomere bližšieho priateľstva nazíval, tak menovite s Ignáčom Sásikom, Františkom Šujanským, jako radvanskými farármi. s Martinom Čulenom, direktorom kat. stát. gymnásia b.-bystrického, Františkom Sasínecom, professorom bohoslovia na semenisku b.-bystrickom, Andrejom Truchlým, adm. fary Tájovskej, a inými.

Podobne i proti inojazyčným spravodlivým mužom bol vlúdny a sklonný, snášanlivý a úctivý; to dokázal menovite i tým pomerom, ktorý sa v ostatných časoch jeho života medzi ním a mladým maďarským básnikom, Imr. Gáspárom, vyvinul.

Gáspár, čítajúc Sládkovičovú Marinu, natoľko si nášho básnika oblúbil, že ho i svojou básňou „Sládkovičoz“ poctil a mu ju dňa 4. aug. 1870 zaslal. Sládkovič na to odvetil básňou „Mladému poetovi,“ a preložiac do slovenčiny i sebe venovanú básen Gáspárovu, aby vraj videl, jako sa jeho maďarská básen v slovenskom rúchu vynúma, odoslal obe Gáspárovi¹⁾.

Sládkovič bol muž rázu otvoreného, nemajúci v tajomstvách žiadnej obluby; a preto, keď mu neкто dajakú malichernosť jako tajomstvo sdeloval, žiadajúc ho, aby to len pri sebe zadržal; obyčajne s úsmechom riekol: „Ale že to i druhým dobre prihroz, aby to tiež len pri sebe zadržali.“

Jeho skromnosť bola tak vzorná, že i samým jeho nepriateľom do očí padala.

¹⁾ Obe tieto básne uverejnené boli v „Orlovi“ z r. 1872 v č. 3. a 4. Red.

On sa nikdy s ničím nepochlúbil, ale ani nikoho neosočil. Koho nerád mal, dalo sa poznať z tadiaľ, jestli mlčal, keď sa o ňom hovorilo.

Každú kroz iných osobne z očí v oči mu vzdávanú pochvalu a lichotenie Sládkovič s tou istou skromnosťou obyčajne od seba odhŕňal, s ktorou mladému básnikovi maďarskému Gáspárovi, hovoriacemu o jeho sláve básnickej, odvetil: „Slovenský básnik slávy nemá!“ Naproti tomu ale každé pohanie a útržku docela pokojne a chladnokrevne dajakým vtípom, čo obyčajne na pohotove mal, od seba odrážal. Nahneváť ho nejakým ublížením jeho vlastnej osobe, bolo takmer nemožné; len uraženie a shanobenie vyšších a svätých vecí bolo v stave jeho tichú dušu slušným hnevom pobúriť.

On nikdy nemal obyčaj žalovať sa na svoju biedu a učené mu krivdy a bezprávie, jakých sa mu od vlastných cirkevníkov — zvlášte od času vyššieho, vyššej označeného patentu — v hojnej miere za podiel dostávalo. Z mnohých budte tu zpomenuť len dva pády. Pri príležitosti jednej poprednejšej svadby v Radvani jeden z prítomných v kostole svadobníkov a jeho vlastných cirkevníkov vzal z oltára tanier s offerou farárovi náležiacou, — dost výdatnou —, a vsypal túto do pokladnice cirkevnej. Náš Sládkovič, nielen že na pachateľovi tejto neprávosti zadostučinenie, ale ani len náhradu nežiadať, a celú túto záležitosť len na tolko v budúcom konvente cirkevnom podotkl, aby sa do zápisnice vnieslo, že oltárna offera pri sobášoch farárovi prináleží. Druhý pád, r. 1865, keď v jednom cirkevnom konvente — na žiadosť Sládkovičovu — uzavrelo sa, alebo cirkevní kuráteri dali porobiť nové obloky na byt farský; v druhom konvente jeden z kurátorov — ten istý, o ktorom reč vyššej — miesto zprávy, ohľadom kurátorom sverenej tejto úlohy podať majúcej, proti predošlému konventu uzavreniu protestoval, — to sa rozumie, že bezzákladne — a svojím od kurátorstva odstúpením sa vystrájal; náš Oslávenc tieťto slová preriekol: „Slavný konvent! Keďže by moja — ináče celým predošlým konventom za slušnú uznaná —

žiadosť mala bár i najmenšiu rozhorčenosť v nekom z cirkevníkov vzbudiť: ja beriem svoju, v predošlom konvente prednesenú žiadosť nazpät a zriekam sa, v tomže konvente, v prospech mojej žiadosti prineseného uzavretia.“

O týchto a jim podobných učiných mu krivdách svet, ba ešte len i jeho najbližší priatelia obyčajne skorej z cudzích, než z jeho vlastných úst sa dozvedeli.

Pripomeniem ešte i tých básnikov, ktorých — nakoľko je mne známo — najviac čítaval a na ktorých prsách svojho básnického ducha odchoval. Jako štiavnický študent rád čítaval: Horáca, Kollárova „Slávy Dcéru“ a Hollého básne; pozdejšie z nemeckých básnikov zvlášte Schillera a Götheho; z poľských Mickiewicza; z ruských Puškina a Chomiakova; z anglických Shakespeara a Byrona, všetkých v pôvodine. Najviac obľuby nachodil v Shakespearovi, Puškinovi a Chomiakovovi. V posledných časoch čítal i Petöfyho, ktorý mu ale pre jeho prílišnú smyslnosť nie veľmi zodpovedal, ač mu i on zvláštnu prirodzenú básnickú nadanosť neodopieral.

Cudzie reči učil sa Sládkovič z väčšej čiastky bez mluvnice, len prakticky a len na tolko, aby mal prístupu i k cudzím literatúram; tak sa naučil nemecky, poľsky, rusky, francúzsky a anglicky.

Budúcich kritikov jeho spisov za potrebné držím na dve okolnosti upozorniť: predne, že nektoré z jeho básní, tak menovite *Marína*, z tých časov pochádzajú, kde sa terajšia spisovná reč slovenská ešte len tvorila, kde ešte ani len žiadnej slovenskej mluvnice nebolo, a kde sa náš básnik docela len obecnej, v stolici zvolenskej u ľudu užívanej mluvy držal; potom na to, že nektoré z jeho básní, jako na pr. „*Svätomartiniáda*“ a „*Gróf Mikuláš Šubič Zrinsky*“ nepovstaly vlastným a okamžitým básnickým vnuknutím a nadšením, ale že byly na zvláštne vyzvanie spísané.

No ale už spi sladko, sladunko, Ondrejko môj drahý! Spi sladko, však fa uložili ta, kam si si sám žiadal! Uložili fa u brehu Hrona, na ktorý si tvoje zraky ešte i po

smrti hladet žiadaly. Uložili ťa do lona tvôjho ludu, ktorý si tak vrele miloval. Spi sladko, lebo si darmo nespieval:

Rád sa ja dívam v tvoje brilianty,
Rieka moja, milý môj Hron!
Mrtvé hovoria iným folianty,
Mne tvojho toku šumný ton:
Žiada sa večnosť v tienoch ukrytá,
I zmena žiada sa rozmanitá
Ludskému časov synovi;

Tvoje vlny sú obrazy vekov —
A prúd tvoj, jak by na veky tielol.
Svet nový, nový a nový.“ —

A tak už s Bohom, Ondrejko môj,
a ešte raz s Bohom! — až sa zase tam
v tých blažených krajoch večného svitania,
kam si ma predišiel, sijdeme, jako sme sa
tu dolu po každom dočasnom lúčení vždy
zase schádzali!¹⁾

Slovanskí básnici.

Podáva *Pavel Hečko.*

(Pokračovanie.)

Básnici dalmatsko-chorvatskí.

Dalmácia preslávila sa od XV—XVIII. storočia i veľkými i početnými básnikmi, a tu zvláste vynikali synovia miest Dúbrovnicka a Šplitu.

Rad prvých básnikov otvára *Marulić* od r. 1450—1524, človek veľmi učený, čo bohoslovec prvá hviezda Dalmácie, jako básnik zanechal mnoho básnických poselstiev (listov) a pochvál latinských a potom viacej duchovných básní morálno-filosofického obsahu, jako: *Povešť o sv. Judite*, *sv. Suzanne*, o „Muci Isukrstovoj“ atď., „Piešme *polag mudrih izrekach Kátonovih.“

Súčasníci tohoto sú: *Papalić*, *Martinčić*, *Matulić* a *Božičević*, ktorí písali milostné drobnostky, básnické poselstvá a pochvaly i nábožné piesne.

Nad týchto vyznamenal sa *Hanibal Lucić* zo Hvaru, okolo 1480—1525, bohatý statkár a človek vážny, znamenitej vzdelanosti a skúsenosti. Jeho básnický duch pohybuje sa už svobodnejšie, jeho milostné piesne sú plné živého ohňa a sily, ba jeho básne na *Milicu Koriolanićovu* vyniká podivuhodnou krásou a nežnosťou opisov. Jesú od neho i básnické poselstvá a jedno drama *Robinja*, z chorvatsko-uhorskej historie vzaté.

V tom istom čase počalo sa básnictvo i v Dúbrovniku, v juhosl. Athénach, rozvíjať, a že tu došlo vrcholu svojho, a že toto mesto bolo dlho strediskom umenia a vied, k tomu

prispely hlavne politické pomery, totiž svoboda, ktorá je vždy prajná duchovnímu rozvoju. Tu nachodíme v druhej polovici 15. storočia viacej básnikov, ktorí tak, jako šplitskí veršovníci, vo zvláštnom spolku živí boli.

Najdriev pripomínajú sa traja básnici: *Krističević*, *Menčetić* a *Držić*, ktorí v jednom čase živí boli. O *Krističevićovi* len to je známo, že ho *Menčetić* čo básnika spomína, a tento bol priateľom *Držića*, oba šľachtici dúbrovnickí a nešťastní milenci, ale šťastní básnici. Hlavné plody jejích sú: *piesne milostné*, svedčiace o plnosti citu a básnického talentu. To isté elegické rozpoloženie srdca charakterizuje jedného i druhého.

Od *Menčetića*, okolo r. 1457—1501 písavšieho, máme 365 milostných piesni, podobných *Ovidiovým „De Amore“*, i jeho elegie sú týmto veľmi podobné. *Juraj Držić* písal tiež ok. r. 1460—1510 milostné a morálne básne, pieseň „*Vrhu čistoće*“ a drama: *Pirni*. Tieto básne sú podobné *italianským* onoho veku, jako vôbec toto dalmatské básnictvo má všetky prednosti i chyby súčasnej *italianskej* poesie, keď že táto so vzdelanosťou latinskou mocne vlívala na nich.

¹⁾ Pri príležitosti tejto vyzývame ct. obecenstvo svoje, by nám každý priateľ literatúry našej, kto len čo zná pamätihodnejšieho zo života *Sládkovičovho*, jako sú na p. rozličné anekdoty a vtipky, láskave doposlal, by sa tak úplný životopis poetu nášho napísať mohol. Red.

Dúbrovník vydobyl si tu hegemoniu nad inými mestami v umení.

Výtečnejší básnici tejto doby sú: *M. Vetranić, Čavčić* (1482—1576); *Mik. Dimitrić* (1493—1553); *Štef. Gučetić* (1495—1525); *Andr. Čubranović; Mik. Nalješковиć* (1510—1586); *Marin Drić* (1580); *Marin Borešić; Kaboga, Vlaho Vodopić* (1520); *Sava Bobali-Mišetić; Miho Bunić-Babulinović*.

Z nich vyniká časom a uhladenosťou: *Mavro Vetranić*, ktorého hlavou básnikov tej doby nazvať možno. On bol mních benediktínsky a pústovník na ostrove sv. Andreja, kde dlhý vek dosiahol, skladal najviac nábožné piesne, menšie básne a dramata, z ktorých sú známe: „Posvetilište Abramovo,“ „Čistá Susanna,“ „Uskrnúce Isusovo;“ preložil Euripidovu *Hekubu* a opísal svoj život v dvoch básňach: „Pútnik a Remeta.“ Tu si zamiloval veľmi prírodu, odkiaľ tolko jej bohatých popisov a výrazov v jazyku.

Mikuláš Dimitrić, pošiel z obecného rodu, čo kupec mnoho cestoval a umrel na Krete. Písal piesne milostné i nábožné, preložil Davidové žalmy a složil krom toho: „Pričice,“ poviedky zo sv. písma a mudrcov, a viac listov vo veršoch.

Štefan Gučetić bol šľachtického rodu, od neho pochádza slavná „Dervišiada,“ plná rozmanitej krásy, plod celkom originálny. Hovorí sa, že keď bol v žalári a díval sa oblokom von, zazrela ho dcéra alebo manželka kniežata, ktorá ho čo vychudlého a zarasteného za derviša (mnícha) držala, i spytovovala sa, kto je ten derviš? Toto slyšal on, napísal básňu plnú satyrického humoru: „*Ja sam Dedo Ašik Derviš,*“ odkiaľ Dervišiada pochodí.

S touto Dervišiadou možno porovnať *Čubranovićovu* „Jegjupku“ (cigánku), jejž pôvod je tiež tej piesni príbuzný. A síce vypravuje sa, že Čubranović láskou k jednej panej šľachtického rodu zahorevší chodil za ňou kde len mohol, až ona vo zlej vôli jednú noc priekla: „A šta će taj Jegjupčanin?“ Na to zostavil on svoju „Jegjupku,“ jak jedna cigánka šiestim paniám jejích budúci osud veští, ktorá pieseň sa v Dúbrovníku

veľmi zaľúbila. V spôsobe tejto básne složil tento poet viacej menších, ale lúbezných piesni.

V tom duchu napísal *Nalješковиć* svoje: „Maskerade,“ z nichž iba zlomok vyšiel posial tlačou. Krom toho složil básne milostné a nábožné, a okolo 50 básnických listov. bol spolu najstarším skladateľom 7 komedií, z ktorých tiež iba zlomky vyšly.

I *Marin Držić* písal dramata, jako: „Tirena,“ „Stanac“ a „Abraham,“ osem je jích ale v próse nevydaných, krom toho skladal básne milostné a básnické posolstvá.

Na ostrove Hvare vyznačil sa o 50 liet po Lucíovi *Petor Hektorović*, statkár, okolo r. 1486—1572, vo Šplite a v Dúbrovníku získal chuť k básnictvu, i pripravil sa k nemu. Pre politické nepokoje prinútený svoj ostrov opustiť, túlal sa dlho po cudzine, až konečne navrátil sa, i našiel všetko spustošené. I chopil sa literatúry, v nejž potešenie hľadal, a napísal básňu: „Ribanje,“ rozmluvy rybárov, ktorou sa povestným stal, dokážuc spolu, jak milé mu bolo obcovanie s obecným ludom, a jak si vážil národnú poesiu, jejž stopy uňho poprvé spatrujeme. Ináč je básňu jeho viac filosofického obsahu, v duchu onoho veku.

Sem patrí ďalej: *Marin Gazarović*, ktorý vydal drama: „Murat,“ morský lúpežník, a idyllu „Ljubica.“

Jako prechod k pravým dúbrovnickým klassikom považovať môžeme dvoch básnikov: *Dinku Ranjinu* a *Dinku Zlatarića*.

Ranjina narodil sa v Dúbrovníku 1636, zom. 1687; poslaný do Messiny v obchodných záležitostiach, tam sa zamiloval, čím i jeho pud k básnictvu obživnul, naučil sa tu nie len grécky, ale obľúbil si pod sicilským nebom i bukolické básnictvo. Za čas pobíal vo Florencii, potom sa navrátil do Dúbrovníka, kde vladárstvo tejto republiky 7 rázi zastával. Preložil mnoho z gréckeho *Filemona* a *Moscha* a z latinského *Tibulla Propertia* a *Martiala*, pôvodne ale spísal „Piesni razlike.“

Dinka Zlatarić, dobre vychovaný už v dome, prešiel k ďalšiemu študovaniu do Pádui, kde sa potom archigymnasiarom

(rektorom) stal; už v tejto dobe prekladal na chorvatský jazyk: *Amintu* od Tassa, a z gréckeho alebo z Ovida „Pirama a Tisbu“ (Ljubomír). Krom toho písal milostné a príležitostné básne.

Čo zvláštnosť pripomeneme tu ešte jednu básničku „*Flora luceri*“, ktorá jako neobyčajnou krásou, tak i poetickým talentom vynikla. Epigrammy ňou skladané vyznačujú sa dôvtipom a skvelým slohom.

V druhej polovici XVI. storočia a v prvej polovici XVII. storočia skvelo sa slovenské básnictvo na vrcholi svojej slávy, kam ho zvlášte doviedol najvýtečnejší tej doby básnik **Ján Gundulič**, nar. 1588 zo slavnej rodiny, i preslávil sa epojou „*Osman*“ v XX zpevoch, v nejj víťazstvo kresťanstva nad poľ mesiacom pomocou poľsk. kráľoviča Vladislava ospevuje, duchom opravdu genialným a formou utešenou; potom preslúl velebnou básňou „*Slzy márnotravného Syna*“ a piesňou „*O velebnosti božskej*.“ Složil tiež básne „*Ljubovník sramežlivý*“ na smrť „*Márie Kalendariče*“ a „*Na slávu Ferdinanda II. Toškánskeho*“, všetko výtečné a utešené básne. Krom toho spísal viacej dramát, ktoré predstavené byvše, na pospol zalúbenia došli, on však pozdejšie viac nábožným duchom opanovaný, nestál o jejích uverejnenie. Pripomínajú sa čo také: „*Galatea*“, „*Diana*“, „*Armída*“, „*Posvetlište ljuveno*“, „*Proserpína*

ugrabljena“, „*Ceres*“, „*Kleopatra*“, „*Ariadna*“, „*Adon*“, „*Koraljka*“, a iné. Zo všetkých týchto diel zachovaly sa na naše časy iba: „*Ariadna*“ a „*Proserpína ugrabljena*.“ Gundulič je tým pamätný, že nebásl už iba v italskom spôsobe, ale má už mnoho z národného básnictva.

Divný osud potkal epojou „*Osman-a*“, lebo XIV. a XV. spev z nej sa celkom ztratil, i jak tu pomôcť, aby krásna básne táto nič neutratila zo svojej ceny? Pokúsil sa o vyrovanie tejto medzery *Pierko Sorokočević*, lež nepodarilo sa mu dielo, jako náleží. Tu dal sa do práce *Ivan Mazuranič*, chorvatský básnik, ktorý predtým nepožíval ešte slávy. Tento preštudoval dokonale básne, tak prirodzene a tak utešene znal sostaviť tieto dva chybujúce spevy, jakoby jich sám pôvodca bol napísal, čo sa stalo základom jeho ďalšej, nesmrteľnej slávy, čo básnika geniálneho.

Mocný, básnický duch Gunduličov prešiel i na jeho syna *Jána Žigmunda*, † 1682, a na jeho vnuka: *Jána Šiškovu Gunduliča*. Od prvého, ač chválený bol jako dobrý básnik, nič sa nezachovalo, od druhého ale máme krásnu idyllu „*Suze i túžbe Radmilove*“, potom „*Sunčanicu*“, polotrúchlohu v 5 dejstvách: tragediu „*Othona*“ vo 3 dejstvách a pastierske drama „*Radmio*.“

(Pokračovanie nasleduje.)

Prehľad terajších slovenských vzdelavateľných spolkov a verejných knižníc.

Podáva *Eud. Vlad. Obrov.*

V.

26. Knižnica ev. velebného seniorátu Liptovského.

Po smrti niekdajšieho dvoct. p. Matúša Blaho, cirkve ev. a. v. Vrb. Sv. Mikulášskej farára, pozostalá knižnica pripadla slav. a vel. ev. seniorátu v Liptove, roku to 1837, v ktorej vyše 800 sväzkov, zvlášte theologicko-paedagogického obsahu sa nachádza, jezto administrátorom je terajší ev. sl. b. kazateľ,

p. Bedrich Baltík. Pripomenúť nádobno, že do nej jak knaz, tak i učiteľ v Liptovskom senioráte úradujúci, má rovnaké právo upotrebovanie jej. Nachádza sa vo farskom príbytku.

27. Knižnica sboru ev. učiteľov v Liptove.

Roku 1852 po smrti výb. uč. p. Jána Chalupky, ev. učiteľa vo Sv. Jáne, keď totiž jeho knižnica ev. sboru učiteľskému pripadla,

založili ev. učiteľia v Liptove knižnicu tak, že sami do nej mnoho diel darovali — a založiac si r. 1856 „porady učiteľské,“ ročite istú summu platili na paedagogické časopisy a na nadobývanie odborných spisov, čo sa až posavád deje. Nachodí sa v nej 662 zväzka theologického a paedagogického obsahu sväzkov, sú ale i mnohé zábavné, klasické, ba i niektoré rukopisy, alebo ešte žijúcich, alebo už i v Pánu odpočívajúcich učiteľov, ako i „prednášky o poesii Slovenskej“ nebohého Lud. Štúra, od Karola Modrány r. 1845 napísané. a viac iných slovenských a latinských. Nachádza sa knižnica táto v školskom príbytku a opatruje ju na teraz p. Hrehor Uram.

28. Knižnica ev. školy v Liptov. Sv. Mikuláši.

Podobne r. 1852 založil pri škole ev. Vrb. Sv. Mikuláške p. Ján Drah. Makovický, tehďajší správca tejže školy, „školskú knižnicu.“ Jej účel bol a je ten, aby sa staršie detky priučaly čítať a skrze tieto i rodičia, preto nadobýval do nej knihy, nielen pre detky, ale i pre starších. A vskutku rok po roku detky mnohých rodičov týždenne z nej knihy nosievaly a vždycky ešte pilno nosievajú a čítavajú. Táto knižnica obsahuje v sebe i prosriedky k názornej výučbe, jako: zemevidy, zemekrut (tellurium), obrazy k prírodopisu, sbierku hmyzov a nerastov. Na teraz je v nej sväzkov 415 zväzka českých, jesto ale kopa i našich slovenských a niekoľko nemeckých. Detky platia polročne 14 kr. za čítanie. Potrebné peniaze na zakupovanie kníh zaopatril hormenovaný zakladateľ tak, že s mládežou školskou ročite niekoľkokrát divadelné predstavenie dával. Hrávaly sa obyčajne poslovenčené Veiseho kúsky. Plat za čítania obracal sa na popravovanie kníh, a keď bol preca zvýšok, i na zakupovanie týchže.

29. Slovenská beseda v Lipt. Sv. Mikuláši.

Roku 1862 dňa 1. januára po stvrdení stanov besedy slovenskej skrz námestnú radu založila sa súčasne s besedou i knižnica,

ktorá na teraz 240 sväzkov číta, a ponevác „beseda“ rozprestrela svoj obor účinkovania obzvláste v divadelných predstaveniach, i knihy v knižnici tejto jestvujuce sú najviac divadelného obsahu. Okrem kníh má knižnica ešte vyše 60 rukopisov; sú to všetko preklady divadiel z inojazyčných diel. Knižnicu „besedy slovenskej“ administruje p. And. Uličný. „Besedu slovenskú“ označuje velická tabula s nápisom v najhlučnejšej ulici; hlučná je ulica, ale miestnosti „besedy“ sú prázdne, lebo jej členovia, ktorých vyše 80 počítuje — s malou výnimkou — ju len v zimných večeroch navštevujú. Ona najviac ukázala a vykonala divadelnými predstaveniami, ktoré tamejší ochotníci provodzujú, a vôbec ta sa usiluje, aby vo Sv. Mikuláši stále slovenské divadlo založiť sa mohlo. Na zdar!

30. Spevácky spolok „Tatran“ s knižnicou v Lipt. Sv. Mikuláši.

Minulého roku 1873 založil sa slov. spevácky spolok „Tatran,“ ktorý svoje stanovy už potvrdené má. Jeho cieľ je: postovanie slavianskeho a zvláste slovenského spevu, aby spevom k srdcu a srdcom k národnému povedomiu cestu kliesnil. Účinkovanie jeho posial bolo obrátené k dávaniu koncertov na dobročinné, obzvláste náboženské ciele, jako sú školy atď., a dal už niekoľko koncertov v Sv. Mikuláši a jedon v Dol. Kubíne v Orave. Má i svoju knižnicu, v ktorej pravda dosiaľ okrem sborov a skladieb speváckych nič sa nenachádza, no, časom svojím bude i knihami odbornými zaopatrená. „Orla“ odberá vo dvoch výtiskoch. Nádejeme sa, že spolok tento má budúcnosť, bo už teraz na začiatku svojho jestvovania počítuje vyše 60 činných členov.

31. Slovenský spolok v Pešťbudíne.

Slovenský spolok v Pešťbudíne bol po viacerých predporadách, vo valnom, dňa 9. nov. r. 1873 vydržiaavšom sa shromaždení na novo sriadený a následkom vys. ministerstvom potvrdených stanov — vyhlásený.

Spolok tento je rozdelený na tri odbory, a síce: poučný, zábavný a spevácky: každý jednotlivý odbor má svojho správcu. Na teraz správcom poučného odboru je p. D. M. Bachát; zábavného p. A. Medvecký a speváckeho p. Milan Lichard.

Zpráva spolku pozostáva z úradníctva a výborníctva. Úradníkov a výborníkov volí valné zhromaždenie; úradníkov na tri, výborníkov na 6 mesiacov. Úradníctvo pozostáva z 10 členov, výbor zo 7 členov; úradníci patria tiež do výboru — toto je výbor v širšom smysle.

Počet prihlásivších sa členov je vyše 70. Majetok spolku pozostáva asi zo 100 zl. Knižnica číta vyše 100 spisov. Pán Urbánek na Obrovové odporúčenie zaslal spolku toľmuto 18 sväzkov kníh v cene 12 zl. — Spolok má i svoj časopis „Dunaj,“ poučno-zábavný orgán spolku slov. v Pešťbudíne, ktorý vychádza mesačne raz v trojhárkových sošitoch s predplatnou cenou 3 zl. Majiteľom a nakladateľom je p. Dr. Fr. Strakovič, redaktorom p. Béla Tesnoskalský. Každú nedelu vydržiava spolok besedy a zábavy.

32. Meštanský čitateľský spolok (kasinó) s knižnicou v Kremnici.

Meštanský čitateľský spolok, o jehož oživotvorenie pokúšali sa boli pojedinní kremnickí meštania mnohokrát, podarilo sa konečne dňa 12. dec. 1865 utvoriť p. P. Krížkovi, tehďajšiemu ev. učiteľovi a terajšiemu mestskému archivárovi, v čom ho výdatne podporovali tamejší hodní meštania pl. t. pp. Jozef Galanda a Ján Hárke, Slováci to rodom i smýšlaním. Účelom tohoto spolku bolo a je až posiaľ, podať meštanskej triede prosriedky k tomu, aby v prázdných od práce hodinách čítaním časopisov a kníh svojho ducha osvecovala, v priateľských rozhovoroch svoje veci a záležitosti pretriasala, o prosriedkoch všeobecné dobro napomáhať majúciach a mohúcich sa radila a konečne i nevinnými zábavami svobodný čas si ukracovala. K vôli čítaniu vydržiava tento spolok stále: „Národ-

nie“ a „Slovenské noviny,“ „Obzor“ a „Raráška,“ potom „Wanderer,“ „Ost u. West“ (kým dačo stál, a pred ním vždy „Zukunft“), „Pest. Lloyd,“ „Alte Presse,“ „Über Land u. Meer,“ „Fliegende Blätter,“ „Floh,“ „Kykiriky,“ (Prečo nie „Orla,“ „Palečka“ lebo „Humoristické listy?“) a konečne „Hon“ a „Bolond Miska,“ tedy úhrnom 13 časopisov. Poznamenať mi sluší, že táto zpráva o minulom roku znie. — Okrem toho založil si spolok tento i knižnicu r. 1870, ktorá teraz už počítuje vyše 300 sväzkov zábavnopoučného obsahu kníh. Že si spolok knižnicu hneď pri svojom vzniku nezadovážil, toho príčina bola tá, že mal veľké výdavky, kým zaopatril do troch priestraných svetlíc potrebné náradie, čo mnoho peňazí stálo. Každý spolkový člen platil do konca r. 1872 ročne iba 3 zl. 20 kr., teraz je už roční príspevok na 4 zl. zvýšený. Od roku 1865, čo spolok tento povstal, vystúpil počet jeho členov na 362 a minulého roku obnášal úhrnkom 173 členov. Je to spolok slovensko-nemecky.

33. Knižnica ev. školy v Jasenovej.

Knižnica ev. školy Jasenovskej založená bola r. 1868 kroz p. Jána Laco, tehďajšieho učiteľa Jasenovského. Tento vidiač u mládeže veľikú chuť ku čítaniu, zarazil divadlo, ktorého čistý výnos obnášal 5 zl. 29 kr. Za tieto objednal 14 ex. zábavno-poučných spisov slovenských a českých. Po p. Lacovi prišiel do Jasenovej za učiteľa p. Ján Kožehuba, ktorý tak hľadel malú knižnicu rozmnožovať, že ustanovil krajiarový plat za čítanie knižočíek. Za sossbierané krajiari nadobudol r. 1870 u Kobera 21 výt. rozličných českých spiskov a síce zvätsša Hofmannových a Nieritzových. Minulého roku 1873 zadovážil p. Kožehuba pre staršiu mládež Kalinčákové povesti, krom toho od Kobra 8 výt. knižočíek, tak že teraz zábavná knižnica školská obsahuje dohromady vyše 50 sväzkov. Mládež Jasenovská dychtively číta, tak že knihy vždy sú z polovice rozpožičané.

Ohlasy slovinských piesni.

Záhorská.

Siel som ja na hole
Na strmé hory,
Počul som z ďaleka
Zvonit v Záhorí.

Tých záhorských zvonov,
Hlasy smutné sú,
Azdaj moju milú
Do hrobu nesú.

Keď nesú, nech nesú,
Nechže idú s ňou,
Hádam nezabráňa
Íst mi za milou!

Zvonit jej dovolím,
Kropit ju, to nie!
Veď sa jej nakropia
Dost slzy moje.

Zahrabaf, zahrabú
Ruky ju moje,
Na hrob jej posadia
Biele lalije.

Mňa medzi to kvieťa
Uložte milé,
Nech mi srdce pukne
Na jej mohyle.

Nezabudov.

Prechádzky po svetovej výstave vo Viedni r. 1873.

Od Laskamerského.

(Pokračovanie).

Jako každá krajina, národ a národík, preteká sa i Veľká Britania svojimi vrazedlnými strojnami. Armstrong-dela, gule, pušky, bodáky, šable, všetko ku pohodlnému vrazedeniu, podpalovaniu, ničeniu pevností, miest a lodí pristrojené riady. Možno povedať, že je i v tomto Britania veľkou, tá istá Britania, ktorá ročite statisíce výtiskov Bible medzi konvertitov rozdáva, nesie v jednej ruke kríž, v druhej Armstrongy.

Pri obdivovaní týchto Anglických prosriedkov pokrstenia pohanských Maurov a Indov, nezabudnul som skúmať i faksimile v Anglicku dochovaných zahradiach a poľných plodín, ktoré v prirodzenej veľkosti zo sádry napodobnené v Agriculturhalle vystavené sú. Vystavovateľ je Londýňčan James Carter.

Kapustná hlava je tak veľká, žeby hodný chlap náležite ramená rozťahnuť musel, chcel-li by ju odniesť. Na kapustný šalát obrátená, by i celého brava pretrvať mohla. Boly žeby to za krížalky. Repa 60

funtov ťažká. Kaleraby tej veľkosti, jako armstrong-gule. Zajímavý je tiež, pravdepodobne ku destillirovaniu ostrých kyselín slúžiaci destillir-Apparat, asi 4 stopy vysoký, z čirej platiny hotovený. Cena jeho 43.000 zl. A už je zakúpený. Mohol by v tom dokonálu porciu halušiek navariť.

V agriculturnej sieni padly mi do očí tak často v hospodárskych a geologických novinách ventilované phosphority (kostík obsahujúce kamenie). Tento predtým nepovšimnutý kameň povolovaný je hrať veľkú úlohu v hospodárstve, jako hnojivo. Objavený je v Rusku, Haliči, v Severnom Nemecku, Rakúsku atď., oplývajúc množstvom mäkyšov (mollusca), slimáky, korytnačkami, rybami, rybaciím trusom a vôbec pozostatkami skamenelých ústrojných čiastok zvierat. No i Anglicko vystavilo takýto vápenný phosphorit zo Suffolku. Na múku zmrvený upotrebuje sa sfa znamenitý trus.

Čo ten rozum všetko nevysliedi!

Kam vedie človeka rozum, ten rozum, čo by tiež, jako prírodoskumci povedajú, my-

šlienky neplodil, keby kostika nebolo. Jako vedomo, mozok veľa kostíku obsahuje. Kostík tedy zdá sa byť — hnojivom našich myšlienok!

Preflankyrujúc celú V. Britaniu, hodil som sa medzi *Španielské a Portugalské* hodbáby a jejich vína.

Keď na tieto pomyslím, i teraz mi ešte slinky tečú.

Madeira, Oporto, to sú vám nápoje! Nuž ale čože z neho, keď som ho len cez sklo lízal. Najviac, i so svojimi kolegami Champagnerom, Tokajčinou atď. vystavené bolo v Agriculturhalle. Sklenka za sklenkou, pyramida za pyramidou. Huj! bol žeby to za drahocenný poklad u nás v čas vyslaneckých volieb.

Páčili sa mi tie jemné črievičky ohebných, štíhlých Španielskych krásavíc. Podajedly tak boly malinké, žeby z nich tabak smrkať mohol. K tomu si ďalej siahajúca bujará myseľ i k tomu patriace nôžky v ohnivom tanci, fandango rečenom, nahúta. Už veru Dora z Prieochodu by svoje pedále sotvy, i čoby do dvoch črievíc naraz vpratala. Nie menšieho obdivovania zasluhujú vkusné mantilky a sukne.

Nuž ale pretiahnuť sa popod tieto, šiel som nazreť do Portugalskej národnej školy, ktorá, contraria juxta se posita, stojí hneď v susedstve lepšie, jako táto navštevovaného hostinca Liesing. V nevelkom školskom priestore sedel dospelý, kučeravý smrkoš. Ohnivému Portugalcovi jazyk sa metal, jako na piesok vyhodенý mentúz, ponukajúc a vychvalujúc nám Portugalské pera na písanie. Sú to jednoduché, ocelové, kôrkovým poryskom opatrené perá. Ponevác utržené peniaze obrátené byť majú v prospech chudobných školských dietok, pokúpili sme si otazné perá po 10 kr. r. č. a stali sme sa dobrodincami Portugalských škôl.

Obzrel som tiež umele hotovenú jaskyňu z kôrku (kork = kôrka z duba *Cluercus suber*) známych nám zapcháčov. Tento dub rodí vyložený tam žalud, nímž sa dľa udania Cervantesa živil kedysi v trudných dňoch rytírsky Don Quijot a jeho verný panoš

Sancho Pansa. Teraz sa časy zmenily a tou potravou by obdivaja uspokojení neboli. Pri Portug. škole videl veľké polírované stolové tlapky z lupkového kameňa, jako i táble rôznobarevného mramoru.

Iste žeby bohaté Španielsko skvelejšie zastúpené bolo, keby ho rak neprestajných nepokojov nezozieral. Ach, ale Deus meus, nepomohol mu ani Amadeus.

Po odbavení Iberského polostrova i so zámoorskými filiami odobral som sa do *Francúzska*.

Vidno, že je to národ veľký, trebas nescasťny, ale pružný. Pôvodňou obrazotvornosťou obdarený, vládze vkusom nikým nedostihnutý. Čo to jaká pletka, či klince, a či by to boly staré podošvy, už to Francúz tak usporiadať vie a uklepať, že sa to smyslom zapáciť musí. Ale nielen formou, ale v skutku drahocennými vecmi vyniká výstava Francúzska. Klenotníci, jakoby svetu, zvlášť Nemeckému dokázat' chceli, že trebars jim ozaj kapitálnu diškreciu za visitu zplácať museli, jejich poklady preca vyčerpané niesú, práve pousilovali sa, veľkú silu mamony vykrámořit. Je tam hrúza bohatstva, to presvedčenie si každý navštívovateľ nadobudnúť musí. Keď to pán Bismorjak uvidí, ľahko že sa mu z novu cestu do Parizu v bezpečnom sprievode Moltkeho podniknúť zachceje.

Z pomedzi tisíce a tisíce vyborných vecí pripomeniem len podajedly, jako mi práve do oka padnú. Bleskom omámený prinútený si, dlaňou na okamženia oči si zakryť.

Hneď na popredí Franc. oddielu ligotajú sa klenóty, veľa a krásne, jako hviezdy na nebi: koruny, diademy, náramnice, prstene, pracky, agrafy atď. Maličký ptáčik, menší od čarašník, v brillantoch trasie sa od pýchy. Ten papluch, jako podpis svedčí, má hodnotu 50.000 zl. Len jedno také hniezdo vybrať pre naše gymnasia. Mimo neho motýl, pravda že na kapuste nepoletuje, stojí 30.000 zl. A to tak ide vše hore vše dolu. Celé skrýne plné vecmi v cene millionov. V jednej kastni svieťa sa kamene neobyčajnej veľkosti a úhľadne brúsené. To nie sú, jakoby si sa domnieval, drahé kamene, ale umele hotovené

pestrými farbami sklenené vzorky. Sú tam i klenoty z nového sriebra a z talmi-zlata hotovené. Najdeš tam i poklad rodiny grófov Branických z Paríža. Tam sa ti oči pasú na utešených perlách, jako tančoky (sádky na motúch postýkané, tu sa zase skvejú sfa by hečepeč (šípky) červené korally. No smyšľ by si sa pohľadom samým, tedy poďme ďalej.

Nástroje kúrenia dohaňu sú pozoruhodné. jako ku pr. rezbárske práce z morskej peny, tieto sa mi zdajú Viedeňskými prácami byť prestihnuté. Utešené sú cievky a ústniky z jantáru (Bernstein), čo do rozmerov a krásy veľký. Na zapekanie by sa ale preca nehodily.

Knihkupectvá, všeho druhu papiere, knihy, písacie a malebné nástroje sú chvályhodné. Vylepené visí i železné pero hrubé jako rameno, k jakému účelu slúžiť má neznám, k liebsbriefom ale sotva. Sú tu zastúpené i obrazy tlače olejobarvivej dobrého vkusu, z nichž jedon na pamiatku zadovážil som si i ja.

Krásne sú physické nástroje, tak ku pr. sklenená šošovica $1\frac{1}{2}$ v priemere, potom samopisací stroj. Dva cylindre sa opačne krúčia, medzi nimiž tabá sa kus papiera. Vrchný cylinder opatrený je čnejúcim spirálnym pásikom. Tento pás ťahá sa vrchom o černidlový vankúšik; do pohybu postaveným strojom, píše on dotýkajúc sa fahaného papiera, a bodkajúc ho, istú sadu: Une femme lendre et belle et sage. Be la natur est atd. Tento papier doručil mi potom majiteľ stroja. Tuším má stroj tento dačo podobne základného, jako farbené nitky, z nichž bez ďalšej námahy harišne rozličnými ozdobami pletú. Či to len hračkou má byť, a či to časom dáky vážnejší úžitok o tom obore doniesť má, posúdiť neznám.

Algier je takže dôstojne zastúpený.

Hneď z predku holengá sa morská ci-buľa (*Squilla marina*) v úplnom kvete postavená. Videl i báčaty bulvy, naším zemiakom podobné, veľkosti detskej hlavy. Chudiatka počaly i listy púšťať, zapomnúť, že sú nie v Afrike. Krom toho sú tu zastúpené rady

nesčíslné mnohých semien, živnostenských látok a jiných plodín tých krajov. — Zajímavá je i z Guyany pošlá gutta-percha. — Chemické prípravy sú vzorné, kovové hlady — priezračné — tak sú čisto na koncoch brúsené, že nahliadnuc do nich, prisahal bys, že sú prázdne. Nie menej zaujímavý Jaminov, z mnoho do vedna stiahnutých tlapiiek pozostávajúci, značnú farchu prítahujúci magnet. Počujem, že dvaja mimo idúci kyrasírski officieri nemohli sa odlepíť, kým jim šable a braenia z prsú neodobrali. Na okolí zo stien všetky hlavy z dosák povytahovali. Obdivoval som tiež železné struny (klavírové), pár centami obťažené. Znamenitá to iste pružnosť železa.

Srdce, oči, nos, všetko má požitok, opojenou myslou sa len tak od buka do buka klátis. Aby ale dačo i žalúdok zažil, odskočíme na čas i do bočnej — nie hlavnej — strojnej budovy, a zajdeme ta, kam nás sluch láka.

Stoj! tu drví, mele, osieva a tlačí sa čosi. —

Nuž, pred tvojima očima fabrikujú obratní Francúzi chokoládu.

Surový materiál najprv drví, melú, potom ho v mlynských kameňoch roztierajú, v podobe lekváru cez cylindre pretierajú, ztade do foriem vtlačení, shustnutý, čo chvíľa v desaťkrajciarových tehličkách zadivenému obecnstvu predávajú. Chokoláda je chuťou znamenitou. Všetko to ide rychlostou telegrafickou, a nechýbuje nič viac, len aby i surový materiál, ku pr. Cacao, pred tvojima očima rástol. V susedstve hrkotajúca mašina tiež takým chmatotom zo surového materiálu, čosi kamsi, voňavé mydlo robí a predáva. Neznám, či tam ďalej nestojí dáka mašina, čo človeka umyje a oholí. No ale myslím, že tieto mašiny nepotrebnými robia početní hostinskí po reštauráciach. A tak ex analogia vrátil som sa ku ránhojičským nástrojom. Pri odchode videl som i fabrikáciu sódovej vody. Tolko jej narobili, žeby jednokamenný mlyn pohodlne hnať mohla. Trebars týchto strojov, zvlášte Amerikánskych, i viac jestvuje, mína sa tej vody ohromne vela, tak

ju pijú, jakoby ju darmo dávali. Jedon syphon v meste vo fabrike stojí 5 kr., vo sklepe 8, v hostincoch 10, vo výstave 20 kr. Občerstvuje a smäd znamenite hasí.

Lekárske predmety vystavené sú v susedstve pripomenuých už fyzikálnych nástrojov a zasluhujú v plnej miere obdivovania. Rozmanitosť a praktičnosť jejich spojené sú vtipom. Práca táto sebe rovnej nemá. Menovite očné nástroje sú prevýborné. I pre nazierateľov, do toho nezasvätených, zaujímavé sú z vosku hotovené vzorky očných chorôb. Tak jakoby živé, tou najpodrobnejšou pilnosťou vystavené, sú v radoch najhlavnejšie chorobné premeny v očiach. Podoba, barva, všetko je najprirodzenejšie napodobnené. V tomto obore som veru ešte nič dokonalejšieho nevidel. Tak som si zrak napínal, že som si už sám skoro jako pod č. 5 vličiu tmú vyhladel; a bolo sa mi čo obávať, že si lebo na sklenných táblach nos, alebo nosom sklenné tábly roztlačím. Ťažko som sa lúčil, ťažko, od tejto kompanie, nuž ale čože robiť, život je krátky a výstava je dlhá.

Kus povyššie vystavené sú anatomicko-pathologicke - drobnohládne praeparáty, od týchto krajšie videl som v nemecko-skolskom oddiele. Škoda, že i tieto praeparáty, i chirurgické nástroje kus na temnom mieste stojá.

Po vysokých, širokých priestoroch Franc. výstavy rozliehal sa melodický zvuk zo sredu dlhých znionových radov. Na myseľ, mnohými vidinami rozčulenu, zvučné accordy vybraných znionov účinkovaly uspokojive. Keď sa tieto hlasy našim odchodením tratily, udrel mi o sluch čudný, pekný, ale neznámeho ptáka hlas.

Už sú ti Francúzi ozaj originálni ľudia, pomyslel som si, keď pre svoje obveselenie do nemej výstavy Bôh zná kde z južných krajín spevavého ptáka sem doštervali. Do stanem sa k zobáňovi — a bodaj žeby si sa bol choval. V peknej nevelkej kletke

kníše sa pestrý, asi jako kanálik veľký pták. V kletke ani vody, zrádla, ani trusu. Zobákom ale hybe a piska až radosť. I táto čudná potvorka je ľudskou rukou robená, a kľúčikom natiahnutá koná svoju povinnosť lepšie, jako bárs ktorý mendik. A veru, jak to tak pôjde, nuž ľudia skrz seba sami seba mechanismom substituujú. Čo najskôr budeme čítať anoncirovaných rectorov s bessemer-skej ocele, alebo z mosadzných platôk hotovených od 200—300 zl. r. č.

Prejdúc celé Tatry bársonov, hodbábu, šiat, elegantného izbového náradia, skvelých, proti blchám assekurovaných postiel, vyšli sme na dvorec, navštívili vo Francúzskom vkuse vystavené a nádherným náradím opatrené bydllo. Z oboch strán živými bylinami obrúbenými schodmi vyšli sme hore a vstúpili do prosrednej komnaty, t. j. besednice; tmavá izba na ľavo je ku spaniu a odpôčinku, na pravo svetlá ku študovaniu určená. Z ťažkých látok hotovené náradie, zrkadlá, tapéty ponechávam vašej obrazotvornosti si predstavíť. Pomyslite si, že to model elegantného bývania, a v tých vecach sú Francúzi nie blázni. Za besednicou do zahrady sieň, spočíva na stĺpoch, polootvorená, kvetami a soškami vkusne a bohate vystrojená. No bolo by to fajn. Naším ženbochtivým mladúchom a mladuchám môžem poskytnúť i adresu: Société Commerciale Ameublements - Commission française. Paris 29. Boulevard Hausmann. Keď vám Gryllus a Reuss nevystačí, budete už vedieť, kam sa obrátiť.

A tak sme u konca Francúzskej výstavy, nuž a nazdáte sa, že som s ňou už hotový, že som všetko už vyčerpá? No veru, statisíce predmetov nám ešte zaostalo, ale slúbil som byť rhapsodickým, t. j. pobeťahom, slovo tedy podržím. Však kebych Vám riadne opisovať chcel všetko, tak by Vám „Orol,“ vylučujúc všetky druhé články, za jeden celý rok nestačil.

(Dokončenie nasleduje.)

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

Turč. Sv. Martin, 31. mája. Po dlhom mlčaní pripravil nám dnes ctený „Spevokol“ zas milú zábavu. Usporiadal totiž besedu, záležajúcu zo spevu a divadelného predstavenia. Program bol nasledujúci: 1. *Národná* (česká); *Pri luni* (slovinská), vo štvorhlas upravil Dr. Lud. Procházka. 2. *Veniec II.* zo slov. národných piesni, uvil Ján Kadavý. 3. Divadelné predstavenie: „*Sám nevie, čo chce.*“ Dramatický žart v 1 a 1/8 jednaní, dľa Drobišovej novely od Caltheraca. 4. *Nitra*, v štvorhlas upravil Ján Kadavý. 5. Divadelné predstavenie: „*Nechce fajčiť.*“ Dramatický žart v jednom jednaní dľa Klerotha. 6. *Pijácká*, sbor od K. Bendla. — *Veniec II.* má v sebe dačo prekvapujúceho. Tie výlevy ducha v našich národných piesňach v rozličných tóninách, najmä v starých grécko-slovanských (jako: lytická, dorická, myxolytická) složených, v štvorhlas umelecky uvedených, čo sme tu sotva v stave boli pochopiť, potom tá spojenosť piesni, že tou slabikou, ktorou sa jedna pieseň dokončuje, druhá pieseň sa začína, tak že celý veniec, čo i do

rozličnosti tónin, preca harmonický celok pôsobí, uchvacujú posluchača mocne. Pieseň *Nitra*, z nejž sa prednášajú dve sloky, každá v druhej harmonii, a kde pri druhej sloke je ešte vpletený piaty sólový hlas, je dojemu preutešeného. Ešte sme túto pieseň nikdy v tak milom spôsobe spievať nepočuli. Že sa najviac ľúbila, je znak toho, že musela byť na žiadosť obecenstva opakovaná. Pieseň „*Národná česká.*“ „*Slovinská.*“ a „*Pijácká.*“ sú skladby krásne, veľkých hudobných majstrov dosvedčujúce. Boly dobre spievané. Oj, drahí bratia Česi! máte Vy vzácne umelecké diela a poklady, a v hudbe a speve vždy zdarne pokračujete, a my Sloveni musíme sa uspokojiť, keď len kedy tedy našu národnú pieseň alebo dajednu z Vašich umeleckých skladieb počuť môžeme. Veľmi je u nás žiaducno, aby Váš výborný časopis „*Dalibor.*“ u nás sa rozšíril a čítal, aby sme Vaše pokroky v hudbe a speve poznali. — Divadelné predstavenia byly tiež jako obyčajne zdarene prevedené a od obecenstva so zaslúženou pochvalou prijaté. X.

Rozmanitosti.

Knihlačiarstvo v Čine. Spôsob, jakým sa tlačí kniha v Čine, je tento: stránky, ktoré vytisknúť sa majú, napíše pisár na hárok tenkého papiera, ktorý čiernymi čiarami na stĺpce je rozdelený. Keď je popísaný hárok papiera k tlačeniu upravený, prilepí sa na uhladenú drevenú dasku tak, aby popísaná strana papiera na plochu dreva prilahla. K shotoveniu drevených dasiek užíva sa drevo hruškové lebo slivové. Keď popísaný papier uschne, potiera a hladí sa s veľkou opatrnosťou tak, aby na ploche drevenej dasky utkvél obrátený odtisk písma. Na to vydlabajú a vypichajú sa prázdne priestory medzi riadkami a jednotlivými písmenami (na spôsob rytecký) tak, že na drevenej daske vypuklé písmo ostane. Takto pripravená „forma“ odovzdá sa tlačiarovi, ktorý

tlačenie rukama vykoná. Tlačiar musí pri tom hlavný pozor a starosť obracať na tieto dve veci: predne, aby farbu rovno mierou na vypuklom písme rozotrel, a za druhé, aby medzi tlačím papier nepotrhal. Týmto spôsobom obstarávajú sa všetky väčšie práce. Pri tlačivách, ktoré sa len malým nákladom vydávajú, ryje sa písmo k vôli úspore času miesto do dreva do vosku; že však z takejto „formy“ zosňaté odtisky často rozmazané a nie čitateľné bývajú, rozumie sa samo sebou. Z drevenej, dobre shotovenej dasky robí sa asi 15 000 odtiskov, a jestli je rezba písmen čo do ostrosti pekne zdarilá, môže sa shotoviť ešte o 8—10.000 odtiskov viacej.

Z honby na kamžíkov. Na južnej strane Sernfthalu vo švajciarskom kantone Glarus vypínajú sa čiastočne ladovcom pokryté vrchy

„Vorabgebirge“ menované s holými a strašne rozorvanými skalnými zrázmi, a poskytujú tak početným tlupám kamzíkov skoro neprístupné útulky. Tam poľuje najviac odvahou svojou povestný kamzíkolovec E. so svojim synom. Často ubiehala zver dlhou pyrťou, ktorá je sotva na stopu široká a ktorá na príkrych skalných stenách prez závrtné prepaste sa tiahla, na konci trochu širšou sa stávala a do kotlovitej úzlabiny vybiehala, ktorá nedostupnými skalami je obklopená. Lovci vedeli, že je tu najlepšia pasca na kamzíkov, z ktorej nemožno vyviaznuť, ale nikdy jim nenapadlo, aby kamzíkov hroznou a závrtnou tou pyrťou prenasledovali. I odvážil sa k tomu mladý E. „Musíš ale,“ radil mu otec, „strielať kamzíka na mätko, aby mohol ešte bežať zpiatky, kde mu urobíš miesto, aby neskočil zo steny, lebo by sa tak roztrieskal, že by sa k ničomu nehodil. V ohni ti tiež nesmie ostáť ležať, lebo by nebolo možno dlhou úzkou pyrťou ho preniesť. Musí cez ňu sám prejsť.“ Mladík odložil alpskú palicu a brašnu a liezol opatrne po závrtnej pyrťi. Keď sa blížil ku kotline, spozorovali ho siedmi kamzíci, ktorí na okamih uprene naň sa dívali, a všemožne sa namáhali, by na príkre steny kotliny sa vydriapali. To bolo nemožno! Väčšina zvierat tlačila sa do pozadia. Junák bol už len niekoľko krokov od nich vzdialený. Pokľakol na koleno a čakal, kým sa zvery upokojili. To sa stalo. Predesení kamzíci pritlačili sa k sebe a čakali, čo sa diať bude s nimi. Mladý lovec vyhladel si najsilnejšieho a strelil mu na komoru pritisknúc sa pevne k skalnej stene. Tlupa bežala cez a okolo neho. Pri vchode zastrelil otec dva kusy. Kamzík v kotline postrelený zložil sa neďaleko. Od toho času nebadá v tej kotline žiadneho kamzíka.

O čiernom kmene ašantskom a príbudznych jemu, no s Angličanmi spojených kmenoch fantských dochádzajú ustavične nové zprávy. Černoši sú v nepretržnom spojení s dušami zomrelých. Kedykoľvek otvárajú nádobu palmového vína, neopomínajú hned nečo na zem v obeť ukvapnúť. Černoši neznejú neveru, atheismus. Sú síce medzi nimi,

ktorí obety zanedbávajú, ano i moci bohov vzdorujú, no jestovanie jich nikto nepopiera a keď nekocho nešťastie lebo nemoc zastihne, pripisuje to hnevu bohov a žiada obetmi za smierenie. Čierni bohovia podobajú sa na vlas čiernym despotom. Čeruocho o nich verí, že sú nektorí povahy miernej a láskavej, no nie vždy dobrej, lebo možno jich nahnevať; že sú nektorí zlí, no nie vždy zlí, lebo možno jich udobriť. Zlí bohovia dostávajú viac obetí, jako zlí králi viac daní. Čeruocho nezuá „loyalty“:“ dane platí len zo strachu; a tak sa to má i s jeho pohanským náboženstvom. Prednia jeho cnosť je láska rodinná; i so zomrelými ostáva týmto sväzkom spojený. K iným mimo rodiny býva nepoctivý, krutý, zradný, keď je k svojim láskavým a verným. Čo teda máme súdiť o našich renegatoch, ktorí sa za vzdelaných a dobrých kresťanov držia?! — Černoši tých krajín neznejú osobné mená; no majú mená dňov v týždni, a síce dvojakej formy, ženskej a mužskej. Tieto dávajú sa novonarodeným. V pondelok narodený menuje sa Pondelok, v tom istom dni narodená menuje sa Pondelka. Jako ale možno všetky tie Pondelky, Utorky atď. rozoznávať? Prosriedok jednoduchý sú prezývky, ktorými pôvodne i veľká časť našich mien rodinných bola. A tak povstávajú pomenovania, jako malý, veľký atď. Pondelok.

Chignony. Málo ktoré dámy — a platí to zvláste o dámach západnej Európy — vedia, z kade jich chignony pochádzajú; no najmenej býva jim známo, že sú to v veľkej časti vlasy indických pútnikov. Pútnici, ženského i mužského pohlavia, obetujú pri svojich púťach do Allahadu vlasy svoje v chráme Brahmovom. Zásoby vlasov bývajú pozdejšie predávané. Utvorila sa už i obchodnia spoločnosť, ktorá s brahmínskymi kňazmi o to smluvu uzavrela. Do chrámu prichádza čo rok do 200.000 pútnikov.

Jedinký jazyk. Miltona, veľkého anglického básnika, pýtal sa raz priateľ, či nedá učiť svoju dcéru rozličným jazykom? „Nie,“ odpovedel Milton, „pre ženskú postačuje jedinký jazyk!“

Čerkesky v háremoch. Osud otrokov a otrokyň vo východných krajinách býva tak rozdielny, že nikdy ani tušiť nemožno, jak vysoko sa povznesú, alebo len hlboko v prachu ničoty ostanú. Platí to v prvom rade o otrokoch a otrokyňach bieleho plemena. Biely otrok dosiahne často najvyšší úrad a dôstojenstvo, biela otrokyňa stáva sa nekdý sultanovou matkou, čo je najvyššou hodnosťou v državách mahomedánskych. Nekdý ostávajú otroci obojeho pohlavia na stupni veľmi nízkom. Záleží všetko na šťastí. I sama krása, táto najprednejšia podpora v postupovaní v dôstojnosti, zostane nekdý nepovšimnutá. Mimo toho býva rozdielny vkus. Najviac záleží na tom, jakému pánovi sa otrokyňa dostane, a na tom, či sa zalúbiť dovede tomu pánovi. Medzi bielymi otrokyňami v tureckej države majú teraz najväčší vliv Čerkesky. Kavkaz, táto tisícročná zásobárňa otročnických trhov, náleží síce k Rusku, a čoby sa tam posiaľ otroci tajne odvádzali, preca je hlavnia časť tohoto obchodu preložená do samého Turecka. Kmeny Čerkesov,

ktoré ušly, aby sa Rusku podrobili nemusely, predávajú s chladnou krvou svojich synov a dcéry. Veď nadobudly si zkušenosť, že jejich deti dojdú v otroctve často väčšieho šťastia, lež jim núdzny domášny kút poskytnúť môže. Lepšia však svoboda v biede, lež otroctvo v hojnosti, myslí si European; no toto pravidlo nehodí sa na veľký počet bielych otrokov; poroba nenie jim bremenom, bývajú považovaní za členov rodiny svojho pána, ktorého rozkazy poslúchajú tak, jako jeho deti. Istá Čerkeska mala dve dcéry, i dala si hádať o jich budúcnosti. Hádačka jej riekla, že jedna sa vydá doma za svojho strýčka, druhá že bude nepriateľmi unesená a do Turecka predaná. Manželstvo so strýčkom pokladajú Mahomedáni za veľmi čestné a otroctvo považuje každý nepredpojatý za veľkú nehodu. Čerkeska má iné náhlady. Vyňala dva peniaze: medenák a zlatník, a darovala jich hádačke, medenák za otroctvo o manželstve so strýčkom, zlatník — za prorokovanie otroctva.

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Všeobecná Sbirka cirk. katolíckych pesničiek Slovenských už opravených v troch časťach s prídavkom nektorých pobožností. Usporiadal a na svetlo vydal Dr. Ondrej Radlinský, farár Kútsky, arkás Rimsky a censor diecesanský. Vo Viedni, 1874. Tlačou kongregácie PP. Mechitaristov. Cena predplatná 1 zl. 30 kr.

Neunavný veterán na poli Slovenskej literatúry, Dr. Ondrej Radlinský, obohatil Slovenskú literatúru vôbec a cirkevniu zvlášte už viac výbornými dielami behom tohto roku, ale k svojej cirkevnej literárnej činnosti pridáva jeden zvláštny kvet, podávajúc spomenutú „Sbirku cirk. katol. pesničiek Slovenských.“ Je to ozaj potešiteľné vidieť, že Slovenský národ i na cirkevnom poli je „národom spevavým.“ — Pravda, že mnohé tisíce cirkevných katolíckych pesničiek byly dielom najviac samoukov, alebo dielom toho veku, v ktorom Slovenská reč nemala ešte pevného mluvnického ustálenia, ale teraz, pri spoluúčinkovaní v. p. Fr. V. Sasinka, i čo do slohu i čo do hudobných pravidiel

opravené, dosiahujú tú literárnu cenu, ktorá jim, ako posvätnému pokladu, náleží. Pl. t. pp. farári a organistovia mali by si teda dať záležať na tom, aby táto „Sbirka“ došla všeobecného užívania pri cirkevných pobožnosťach: lebo požaduje to nielen dôstojnosť cirkevného spevu a Slovenskej literatúry, lež i jednota vo viere a liturgii. Mám pevnú nádej, že tohto želania pravého srdca katolíckeho povšimnú si dotyční páni, a zavedením tejto „Sbirky“ učinia potrebnú prietruž tej rozcapartenosti na poli cirkevného spevu, ku cti a chvále Božej.

Pletení. Sbirka pletených vzorů a praktických výkladů v postupném pořádku. Seřadila Marie Prokšová. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1874. VIII. Str. 194. Cena ?

Zábavné čtení pro mládež. Čís. 1. Teta Anna. Povídka pro mládež i dospělé. Seřadil J. Husinský. V Praze. Tiskem a nakladem J. Ottý. 1874. VIII. Str. 88. Cena 28 kr.

Devadesát tři. Román, sepsal Viktor Hugo. Preložil Dr. Karel Chudoba. Díl II. 1874. Nakladatel J. Otto v Praze. VIII. Sošit 4, 5, 6 a 7.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Ročník IV. — Díl I. V Praze. 1874. Číslo 6. má nasledující obsah: O podstatě duševních nemocí, úvaha psychiatrická od Dr. Ceypa z Pečlinovce; zvuk a sluch, od M. Pokorného; Jules Michelet, podáva Louis Leger; Pod pustým kopcem, povídka od Vítězslava Háška; Upomínky, od Karolíny Světlé (Pokračování); Z divadel ruských, od S. J. Larina.

Osvěta lidu. Bibliotéka prostonárodních přednášek. O jednotě Bratří Českých. Podává Frant. Aug. Slavík. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty. 1874. VIII.; str. 82; cena 30 kr.

Poetická čítanka. Sbirka básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petřů, ředitel realného gymnasia v Pelhřimově. Sešit 1., 2. a 3. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. 1874. XVI.; str. sošitu 80; cena sošitu 30 kr.

Třetí výroční zpráva ženského výrobního spolku českého v Praze. 1873. V Praze. Kněhtiskárna: J. Otto. Nákladem spolku. 1874 VIII., str. 30.

Priatel ľudu. Poučno-zábavný časopis pre slovenský ľud. Vydavateľ Ján Kadavý. Roč. II. č. 2. — Vydavateľstvo sdeluje obecenstvu svojmu toto: „Priateľovi ľudu“ dostalo sa tak malej podpory, že sa stalo ne-

možnosťou vo vydávaní tak lacného časopisu vytrvať. Tohto roku má len 265 istých odberateľov a 165 predplatiteľov. Mnohí rodáci, ktorým bol do komissie poslaný, ešte dosiaľ neplatia, alebo ani nedávajú na známosť, či poslané jim výtisky obdržali. Doktoré naše časopisy vyjedenie 1. tohoročného čísla ani neoznámili. Z toho všetkého je vidno, že väčšina našich rodolubov neuznáva za potrebné, aby časopis takého obsahu, jakého je „Priateľ ľudu“, nášmu spoločnému rodáctvu do rúk sa dostal. Preto ja, podrobujúc sa neprajným okolnostiam a hlasu väčšiny slovenských rodákov, budúci rok prestanem časopis tento vydávať, tento bežiaci druhý ročník ale, čo i so značnou škodou, dokončím a ctených pánov predplatiteľov úplne uspokojím. Ostatné dve čísla vystrojím tak, aby oba ročníky činily celok a aby v našich slovenských domoch mohli slúžiť jako kniha stálej ceny. Preto je ešte dosiaľ možno, komu ľúbo, na tento druhý ročník sa predplatiť. Neodriekam sa však, budúce, až nám prajnejšie časy nastanú a potreba podobného časopisu bude patrná, vo vydávaní 3. ročníka pokračovať. Jako sa „Priateľovi ľudu“, putujúcemu po slovenských krajoch, vodilo, to on svojim časom povie v ostatnom čísle. Jestli mnohí pp. odberatelia „Pr. I.“ s vyplatením dlžob budú dlho odkladať, tedy sa i jeho ďalšie vydávanie oneskorí (lebo za darmo žiadna knihtačiareň knihy netlačí); potom ale 3. a 4. číslo vyjdú naraz. Turč. Sv. Martin, 20. mája 1874. Ján Kadavý, vydavateľ „Pr. I.“

Všetky tieto spisy odporúčame snažne ct. obecenstvu svojmu.

Listáreň redakcie a administrácie.

Sl. red. Pr. I. Ráče len poslať spomenuté výtisky; vynaložíme všetku usilovnosť, by ste u nás hmotne podporovaný boli. — P. F. L. F. vo V. Žiadané čísla sme Vám poslali, na pošte sa Vám ztratili. Dostanete ich. — P. F. K. v P. Dieky. Prekladajte nečo zo srbského. — P. J. S. v Tr. Jestli bude možno, navštívim Vás v jaseň. — P. P. R. v A. Pánu J. M. posielame riadne „O.“ Chybujúce čísla pošleme. — P. St. V. v Salzburgu. Dieky. — P. J.

F. v Tisza-Roff. Predplatok prišiel. Dieky. — Oprava tlače. Na str. 130 v 1. stlp. r. 6. od zpodku má byť: „vyčnievajúce.“ na str. 131 v 1. stlp. r. 29. od vrchu má byť: „K našemu.“ Do čísla 4. a síce do článku: „Prehľadky...“ vklzla sa značná chyba. Na strane 123. v poznámke 1), ktorá sa v stlp. 1. nachádza, má takto stáť: „Práve chystali sme sa k vypracovaniu a pokračovaniu v predošlom ročníku započatého svojho článku“ atď.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigy):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II. III a IV. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Kníhtlač.-úcast. spolok v T. Sv. Martine.